

QOY ƏDALƏT ZƏFƏR ÇALSIN!

"SƏS" qəzeti mənim üçün ən əziz qəzetdir

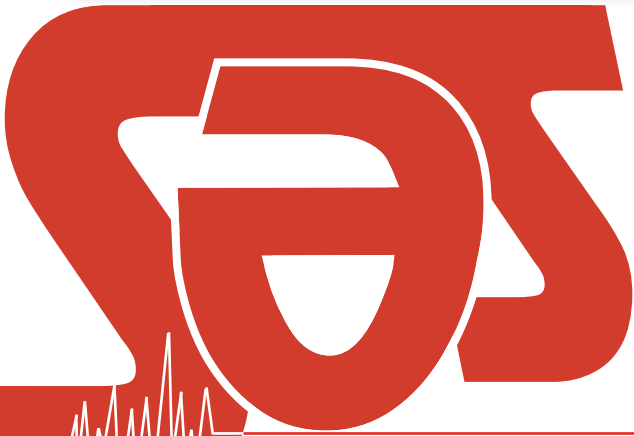
"Böyük Qayıdış sadəcə şüar deyil,..."

Qardaşlıq, mehriban qonşuluq və əməkdaşlıq

№ 124 (7292)

17 iyul 2025-ci il.
Qiyməti 60 qəpik

İrəvan imtina edir, yoxsa...?

Səhər həyatı və kənd həyatı: sosial və psixoloji fərqlər

13

"Müasir gənclik: milli dəyərlər, yeni düşüncə və gələcəyə baxış"

5

Çoxalan hasarlar, azalan dəyərlər...

10

4

Paşinyan Zəngəzura "HƏ" dedi, - Rusiya və İran tətikdədir...

6

Günəş yenə Şərqdən doğacaq

7

Qardaşlıq, mehriban qonşuluq və əməkdaşlıq

İyulun 16-da Türkmənistan Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədovun Azərbaycan səfəri başlayıb. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevlə Qurbanqulu Berdiməhəmmədov arasında təkbətək görüş keçirilib. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev görüşdə çıxış edərək qeyd edib ki, Türkmənistan-Azərbaycan qardaşlıq əlaqələri inkişaf edir və bu əlaqələr daha da güclənir. İki ölkə bir çox sahələrdə uğurla əməkdaşlıq edir və iki ölkə müstəqil siyasət apararaq gələcəyə inamla baxır. Görüşdə siyasi, iqtisadi, humanitar və digər sahələrdə, o cümlədən nəqliyyat, energetika sahələrində əldə edilən bir çox nailiyyətlər barədə danışılıb, gələcək əməkdaşlıqla bağlı fikir mübadiləsi aparılıb.

Qurbanqulu Berdiməhəmmədov çıxış edərək Azərbaycan Respublikasına səfərinə əsas məqsədin ikitərəfli münasibətləri daha da dərinləşdirmək və inkişaf etdirmək, əldə olunan nailiyyətləri möhkəmləndirmək, yeni layihələrin və istiqamətlərin həyata keçirilməsinə əlavə stimül vermək olduğunu qeyd edib. Ümumilikdə Türkmənistan-Azər-

baycan dövlətlərarası əlaqələrinin bugünkü səviyyəsini xarakterizə edərkən onları üç sözlə ifadə edib: qardaşlıq, mehriban qonşuluq və əməkdaşlıq. Azərbaycanla Türkmənistan möhkəm tarixi bünövrəyə, iki xalqın ortaqlığına və qohumluğuna, bir-birinə qarşılıqlı ehtiyacının olması anlayışına, xalqlarımızın və dövlətlərimizin rifahı, onların əmin-amanlığı və tərəqqisi naminə məcmu siyasi, iqtisadi, resurs potensialından istifadə etməyə hazırdırlar. İki ölkə bu gün xarici siyasətdə, siyasi, iqtisadi, mədəni və humanitar sahələrdə sanballı və geniş əməkdaşlıq gündəliyinə malikdir. Hər iki tərəfin səyləri sayəsində əməkdaşlığımız məqsədyönlülüyü və konkretliyi ilə seçilir, sabit və davamlı xarakter daşıyır, yaxşı dinamika nümayiş etdirir. Bunun əsas, həlledici amili ölkələrimizin liderləri arasında əldə edilmiş ən yüksək səviyyədə qarşılıqlı anlaşma və etimaddır. Bu, bizə ikitərəfli əməkdaşlığın bütün məsələləri üzrə düzgün və vaxtında qərarlar verməyə, əldə olunmuş razılıqların həyata keçirilməsini təmin etməyə imkan yaradır. Türkmənistanla Azərbaycan xarici siyasət sahəsində BMT Nizamnaməsinə və tanınmış beynəlxalq hüquq normalarına riayət etməklə prinsiplial və qəti mövqedən çıxış edir. Ölkələrimiz dünyada və qitədə, regional məsələlərdə, Xəzər dənizi zonasında sabitliyin və təhlükəsizliyin təmin edilməsinə mühüm töhfə verir. Qurbanqulu Berdiməhəmmədov vurğulayıb ki, iki qardaş ölkə böyük beynəlxalq təşkilatlarda, ilk növbədə, BMT-də, bir sıra regional strukturlarda uğurla və səmərəli əməkdaşlıq edir. Bu baxımdan, Türkmənistan prezidenti iqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv dövlətlərin 17-ci Zirvə görüşünün bu yaxınlarda Xankəndi şəhərində uğurla keçirilməsi münasibətilə Azərbaycanı təbrik edib. Dünən həmçinin Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva Türkmənistan Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədovun qızı Oquldjahan Atabayeva ilə görüşüb.

Diqqət mərkəzində Transxəzərdir

Bu gün Türkmənistan Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədov həm beynəlxalq aləmdə, həm də ölkə daxilində

fəallıq göstərir. Xüsusilə, bir gün əvvəl o, Avaza Milli Turizm İstirahət Kompleksində olub, orada BMT-nin dənizə çıxışı olmayan inkişaf etməkdə olan ölkələr üzrə konfransın keçirilməsinə hazırlığı yoxlayıb. TDH dövlət agentliyi xəbər verir ki, o, Xəzər sahili ilə də velosiped sürüb. Dövlətin idarə olunmasının oxşar ailə təcrübəsi müxtəlif formalarda olsa da, digər Orta Asiya ölkələrində də müşahidə olunur. Bu, elitanın formalaşmasında və səlahiyyətlərin bölüşdürülməsində qan və qohumluq əlaqələrinin çox vaxt həlledici rol oynadığı regionun siyasi sistemlərinin spesifikliyini vurğulayır. Qurbanqulu Berdiməhəmmədovun qızı və Serdarın bacısı Oğulcahan Atabayeva Türkmənistanın siyasi arenasında ailə tandeminə qoşulub. Keçən ilin sonunda o, qayğıya ehtiyacı olan uşaqlara yardım göstərmək üçün xeyriyyə fondunun tibbi fəaliyyətlər üzrə vitse-prezidenti vəzifəsinə təyin edilib və ictimaiyyət qarşısına çox çıxmayıb. Amma bu yaxınlarda o, Türkmənistan hökumətinin əsas media simalarından birinə çevrilib - bu ilin aprelinde o, Özbəkistana səfər edib və burada dövlət başçısının qızı, bu yaxınlarda prezident administrasiyasının rəhbəri postunu qəbul et-

miş Səidə Mirziyoyeva tərəfindən qəbul edilib. Aşqabadda Atabayeva Qazaxıstanın səhiyyə naziri Akmaral Alnazarovanı qəbul edib. Oğulcahan Atabayeva Rusiya Federasiyası Federasiya Şurasının sədr müavini İna Svyatenko ilə dövlətlərarası humanitar əməkdaşlığı müzakirə edib. O, İran İslam Respublikasının yollar və şəhərsalma naziri Fərzanə Sadiq Malvacerd ilə iki ölkə arasında mədəni-humanitar sahədə əməkdaşlığın rolu barədə danışılıb.

Çin Sun Çinq Linq Fondunun sədr müavini Şen Beili ilə də görüş keçirilib. İyulun 12-də A. Atabayeva Belarus Respublikasının Türkmənistandakı səfiri Stanislav Çepurni ilə görüşüb və onunla Belarustakı uşaq fondları ilə əməkdaşlıq imkanlarını müzakirə edib. Oğulcahan Atabayeva ingilis dilini mükəmməl bilir, uzun müddət Londonda yaşayıb, əri Türkmənistanın Böyük Britaniyadakı səfirinin müşaviri vəzifəsində çalışıb, xarici mediaya müsahibələr verir, xeyriyyəçilik və uşaq proqramlarından danışır. Ailə üzvlərinin əsas vəzifələrə cəlb edilməsi bu ailəyə nəinki hakimiyyəti birləşdirməyə, daxili qarşıdurmaların risklərini minimuma endirməyə və siyasi kursun davamlılığını təmin etməyə, həm də ölkənin dünya miqyasında imicini gücləndirməyə imkan verir. Xüsusilə Qurbanqulu Berdiməhəmmədovun qızının yeni ictimai fəaliyyəti məhz bu məqsədlərə həsablantı. Onun ingilis dilini mükəmməl bilməsi, xeyriyyə və humanitar təşəbbüslərdə fəal iştirakı, habelə xarici nümayəndələrlə görüşləri Türkmənistanın imicini yumşaltmaq və ölkənin açıq dialoqa, modernləşməyə və daha fəal beynəlxalq əməkdaşlığa hazır olduğunu nümayiş etdirmək məqsədi daşıyır. Avropa İttifaqının 2027-ci ilin sonuna qədər Rusiya qazının idxalını tamamilə dayandırmaq niyyətində olması ilə əlaqədar olaraq, Brüssel Rusiya qazı üçün əvəzləyici tapmağa imkan verəcək bir neçə potensial mənbənin adını çəkir, o cümlədən Azərbaycan və dünyanın ən böyük təbii qaz ehtiyatlarına malik Türkmənistan. Azərbaycan öz qazını Avropaya çatdırmaqda Türkmənistan üçün "qapı" olmağa hazırdır. Xüsusi tapşırıqlar üzrə səfir Elçin Əmirbəyov və Azərbaycan Prezidentinin köməkçisi Hikmət Hacıyev bir gün əvvəl Avropa mediasına bir neçə gün fərqlə müsahibələrində bildirdikləri kimi, o, Brüssellə addımlarını sinxronlaşdırmağa hazırdır. İndi növbə Aşqabadındır. Türkmənistan yataqlarını Rusiyadan yan keçməklə Azərbaycan, Türkiyə və Avropa İttifaqı ilə birləşdirəcək Transxəzər qaz kəməri layihəsi də diqqət mərkəzində olub. Qaz layihələri ilə yanaşı, Orta Asiya, Cənubi Qafqaz və Türkiyədən keçən Avropa İttifaqı ilə Çin arasında strateji nəqliyyat marşrutu olan Orta Dəhliz adlandırılan layihəyə maraq artır. Əlverişli coğrafi mövqeyi və zəngin təbii sərvətləri ilə Türkmənistan regionun inkişaf etməkdə olan logistika və enerji arxitekturasında ən mühüm mövqə tutmağa çalışır.

ABŞ Xəzərdə açar ölkə axtarır

Xəzər regionu Xəzəryanı dövlətlərdə öz təsirini gücləndirmək planlarından əl çəkməyən ABŞ-ın diqqət mərkəzində qalır. Amerikanın maraqlarını inkişaf etdirmək üçün əsas vasitələrdən biri yeni boru kəməri layihələridir. Onların tikintisi Vaşinqton tərəfindən uzunmüddətli maraqlar və Rusiyanın regionda siyasi və enerji təsirinin zəifləməsi ehtimalı kontekstində nəzərdən keçirilir. 2025-ci il may ayının sonunda ABŞ dövlət katibi Marko Rubio Türkmənistan qazını Avropa bazarına çatdırmaq üçün Türkmənistanı Azərbaycanla birləşdirməli olan transxəzər qaz kəmərinin tikintisi layihəsinə ABŞ administrasiyasının dəstəyini bir daha bəyan edib. SSRİ-nin dağılmasından sonra karbohidrogenlərin hasilatı və Xəzər regionundan nəqli məsələləri ABŞ-ın bütün administrasiyalarının diqqət mərkəzində idi.

Ardı Səh. 3

Əvvəli Səh. 2

ABŞ Xəzər regionunda boru kəməri mərhələsinin inkişafına diqqəti artırır. Vaşinqton Xəzəryanı dövlətlərin Qərb ölkələrinin maraqları sferasında iştirakını artırmalı olan yeni boru kəməri layihələrini irəli sürüb. Əsas səylər region ölkələrinin yaxın onilliklərdə hasil etməli olduqları Xəzərin karbohidrogen ehtiyatlarının gələcək axınının Rusiya ərazisindən keçməsinə yönəlib. Bu səbəbdən potensial neft və qaz ehtiyatlarına malik, lakin əsas satış bazarlarından uzaqda yerləşən Qazaxıstan, Azərbaycan və Türkmənistan ABŞ-in diqqət mərkəzində olub. Amerika tərəfi bir sıra boru kəməri layihələrinin həyata keçirilməsinə nail olub. Bu, Azərbaycanın karbohidrogenlərinə aiddir və onların xarici bazara çıxışı təmin edilirdi. Ötən əsrin 90-cı illərində Azərbaycan neftinin və qazının gələcək həcmələrinin ixrac istiqamətlərinin seçilməsi məsələsində baş verən rəqabətdə Rusiya öz mövqelərini müdafiə edə bilmədi. Nəticədə, Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri və Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri Xəzər karbohidrogenlərinin Türkiyə bazarına, daha sonra isə "Cənub Qaz Dəhlizi"nin həyata keçirilməsi ilə Avropa qaz bazarına çıxışı təmin etdi. Bununla belə, ABŞ üçün Xəzər regionunda geosiyasi məkanı köklü şəkildə yenidən formatlaşdırmaq vacib idi. Bu məqsədlə Amerika tərəfi karbohidrogen ehtiyatlarının axın marşrutlarına və bununla yanaşı, regionda qüvvələr balansına əhəmiyyətli təsir göstərəcək boru kəmərləri çəkməyi planlaşdırırdı. Bu kontekstdə Qazaxıstan nefti və Türkmənistan qazının Azərbaycan üzərindən dünya bazarına çıxması üçün perspektivli marşrut kimi qiymətləndirilən transxəzər boru kəmərləri layihələri Vaşinqtonda xüsusi maraq doğurub. Təsəffüf deyil ki, 1990-cı illərdə energetika sahəsində genişlənən Azərbaycan-Qazaxıstan əməkdaşlığı ABŞ tərəfindən də dəstək alıb. Amerika administrasiyasının istəkləri, eləcə də

Qardaşlıq, mehriban qonşuluq və əməkdaşlıq

Qazaxıstan və Türkmənistanın planları Xəzərin dibi ilə boru kəmərlərinin çəkilməsinə qarşı çıxan Rusiya və İranın mövqeyi ilə ziddiyyət təşkil edirdi. Siyasi aspektlərlə yanaşı, Xəzərin ekoloji və təhlükə ilə yanaşı, bir sıra məsələlər də həllini tapmamış qalır.

Beləliklə, boru kəmərlərinin tikintisi üçün vəsait yox idi və Xəzər karbohidrogenlərinin gələcək həcmələrinin istehlakçıları təsdiqlənmədi. Buna baxmayaraq, ABŞ texniki və maliyyə çətinliklərinə baxmayaraq, transxəzər boru kəməri layihələrini israrla təşviq edirdi. Son onilliklər ərzində ABŞ-in transxəzər boru kəmərləri məsələsində siyasəti dəyişməyib. Üstəlik, Rusiya ilə Qərbin qarşıdurması şəraitində siyasi və iqtisadi təzyiqlərə məruz qalan Xəzəryanı dövlətlərə Vaşinqton təzyiqləri artırır. ABŞ-in Xəzərdə sanksiyalar altında siyasəti və xüsusi hərbi əməliyyatı davam etdirməsi uzunmüddətli problemlərin həllinə yönəlib. Bunu Amerika administrasiyasının "Xəzər beşliyinin" regional birliyinə xələf gətirmək cəhdləri, Xəzəryanı dövlətlərin müəyyən məsələlərlə bağlı birtərəfli addımlarına təşəbbüs göstərməsi də təsdiq

edir. Vaşinqton hələ də Xəzəryanı dövlətlərlə siyasi qarşılıqlı əlaqələrin genişləndirilməsində, karbohidrogen ehtiyatlarının çatdırılması ilə bağlı yeni nəqliyyat marşrutlarının formalaşdırılmasında maraqlıdır.

Vaşinqtonda narahatlıq

ABŞ-in səyləri Aşqabad və Astanada cavab tapır. Bu yaxınlarda bu Xəzəryanı dövlətlər transxəzər qaz kəmərlərinin çəkilişində iştirak etməyə hazır olduqlarını bildirdilər. Ölkələr karbohidrogen ehtiyatlarının xarici bazara tedarükü marşrutlarının şaxələndirilməsi, Moskvadan asılılığın azaldılması zərurətini qeyd edirlər. Transxəzər boru kəmərlərinin tikintisi zərurətini dəstəkləmək üçün Türkmənistan və Qazaxıstan karbohidrogen ehtiyatlarının hasilatı ilə bağlı proqnozlar dərc edirlər. Sənədlərə və Xəzəryanı dövlətlərin nümayəndələrinin bəyanatlarına görə, yaxın gələcəkdə Xəzərdə neft və qaz hasilatı artmalıdır ki, bu da ixracın artmasına şərait yaradacaq. Bu cür ssenarilər çoxsaylı konfrans və görüşlərdə fəal müzakirə olunur və

bununla da transxəzər marşrutlarına maraq saxlanılır. Eyni zamanda, Azərbaycanda əlavə neft və qaz həcmələrini qəbul edə biləcək infrastrukturun olmaması ilə bağlı məsələlər nəzərdən keçirilmir. Transxəzər boru kəməri layihələrinin həyata keçirilməsi ABŞ tərəfindən Xəzər regionunda təsirini gücləndirilməsi, Rusiya və İranın rolunun azaldılması ilə bağlı vəzifələr kontekstində nəzərdən keçirilir. 2025-ci ilin yanvarında Hərtərəfli Strateji Tərəfdaşlıq Müqaviləsini imzalayan Moskva ilə Tehranın yaxınlaşması Vaşinqtonda narahatlıq doğurur. ABŞ transxəzər boru kəməri layihələri və region ölkələrinə təzyiqləri gücləndirməklə Çinə təsir etməyə çalışır. Pekin və Vaşinqton arasında artan rəqabət kontekstində Amerika administrasiyası Xəzəryanı dövlətlərin siyasi kursunu düzəltməkdə və onları Amerika siyasətinin orbitinə daha çox cəlb etməkdə maraqlıdır.

Beləliklə, ABŞ-in Xəzər regionunda siyasəti hələ də enerji axınlarının yenidən for-

matlaşdırılmasına, Rusiya və İranın geosiyasi təsirinin azaldılmasına yönəlib. Vaşinqton israrla Xəzərin açarları ilə əlaqələrini genişləndirir, Astana və Aşqabad arasında Moskva ilə əməkdaşlığın səviyyəsini azaltmağa ümid edir. Oxşar ssenari Xəzəryanı dövlətləri Rusiya ilə mövcud münasibətlərinə yenidən baxmağa vadar edən Amerika administrasiyası tərəfindən irəli sürülür. İndiyə qədər transxəzər boru kəmərlərinin tikintisi layihə müzakirələri çərçivəsindən kənara çıxmayıb və konkret hesablamalar və maliyyələşdirmə ilə dəstəklənmir. Lakin ABŞ Qazaxıstan və Türkmənistanın maraqlarından istifadə edərək, bu irimiqyaslı layihələrin həyata keçirilməsinə şərait yaratmağa çalışır. Bu, Xəzərdə geosiyasi vəziyyətin kəskinləşməsinə gətirib çıxaracaq, son onilliklərdə formalaşmış regional iqtisadi əməkdaşlığa və siyasi qarşılıqlı fəaliyyətə mənfi təsir göstərəcək.

V.VƏLİYEV

İrəvan imtina edir, yoxsa...?

ABŞ-ın Türkiyədəki səfiri Tom Barak bildirib ki, Vaşinqton Ermənistan və Azərbaycan arasında sülh müqaviləsinin imzalanmasına maneələrin aradan qaldırılması üçün Zəngəzur dəhlizi adlanan 32 km-ni icarəyə verməyə hazırdır. Lakin bu təklif regionda hələ də dəstək tapmayıb. Azərbaycan bu ideyaya məhəl qoymayıb və Ermənistan hakimiyyəti ABŞ-ın təklifini qəbul edilməz adlandırıb. "32 km yol mübahisə edirlər, amma bu xırda şey deyil. 10 ildir davam edir - 32 km yol... Və belə olur: Amerika müdaxilə edir və deyir: "Yaxşı, özümüza alacağıq. Bizə 100 il müddətinə 32 km yol verin, hamınız bundan istifadə edə biləcəksiniz", - Barak Nyu-Yorkda keçirdiyi brifinqdə jurnalistlərə bildirib.

Həmin gün ABŞ prezidenti Donald Tramp Ermənistan və Azərbaycanın sülh müqaviləsi bağlamağa çox yaxın olduğunu bəyan edib. "Biz daha bir məsələni həll etdik, mən Ermənistanı və Azərbaycanı nəzərdə tutaram. Görünür, məsələ yekunlaşmaq üzrədir. Uğurlu başa çatmaq üzrədir", - Ağ Evin sahibi bildirib.

Xatırladaq ki, mart ayında İrəvan və Bakı bir-biri ilə sülh müqaviləsinin mətni üzərində razılığa gələ bildiklərini təsdiqləyiblər. Nikol Paşinyan hökuməti sənədi tez bir zamanda imzalamağa hazırdır, həmkarları isə ilk növbədə ATƏT-in Minsk Qrupunun buraxılmasını və Ermənistan Konstitusiyasının yenidən yazılmasını tələb edirlər ki, bu da Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təhdid edir.

2020-ci ildən Azərbaycan prezidenti İlham Əliyev vaxtaşırı Zəngəzur dəhlizindən və 1980-ci illərin sonunda qovulmuş bir neçə yüz min azərbaycanlı qaçqının Ermənistanı qayıtmasından bəhs edir. Lakin bu tələblər sülhün bağlanması üçün məcburi şərtlər kimi görünür. Eyni zamanda, Paşinyanın "Dünyanın kəsişməsi" adlı layihəsi də var ki, bu da bir yol ilə məhdudlaşmış, regionda bütün nəqliyyat kommunikasiyalarının bağlanmasını, qarşılıqlı ticarət və malların tranziti üçün ən əlverişli şəraitin yaradılmasını nəzərdə tutur. Bu, ilk növbədə, İrəvana 1990-cı illərin əvvəllərindən bəri yaşadığı qismən iqtisadi blokadan çıxmağa kömək edəcək.

Eyni zamanda Türkiyə Zəngəzur bölgəsindən keçən yolun açılmasında son dərəcə maraqlıdır və bu, tək Cənubi Qafqazda deyil, həm də Mərkəzi Asiyada iqtisadi təsirini gücləndirmək üçün bu marşruta ehtiyac duyduğunu gizlətmir. "Biz

bu xətti tək geosiyasi deyil, həm də geoiqtisadi inqilabın tərkib hissəsi hesab edirik... Dəhliz açıldıqdan sonra türk malları Xəzər dənizindən daha sürətlə keçərək Orta Asiya və Çinə çatacaq, Avropadan Çinə gələn mallar isə Türkiyədən keçməyə başlayacaq", - deyə ölkə prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan iyulun əvvəlində bildirib.

Və Azərbaycan sülh müqaviləsi imzalanana qədər Ermənistanın iqtisadi blokadasının davam etdirilməsi olduğunu israr etsə də, Ankara bu tələbə o qədər də ciddi əməl etmir. Xüsusilə, iyunun sonunda Əliyev və Paşinyan bir-birinin ardınca Ərdoğanla görüşüb, iyulun əvvəlində isə Birləşmiş Ərəb Əmirliklərində 5 saatlıq danışıqlar aparıblar. Azərbaycan mətbuatının məlumatına görə, tərəflər digər məsələlərlə yanaşı, Zəngəzur bölgəsindən keçən yolun açılmasını müzakirə ediblər.

Nə olursa olsun, Azərbaycan hakimiyyəti xaricdəki tərəfdaşlarının bəyanatlarını şərh etməyib və Ermənistan hökuməti ABŞ-ın təşəbbüsünə qarşı çıxıb. Xüsusilə, respublikanın baş nazirinin mətbuat katibi

Nazeli Bağdasaryan icarə təklifini qəbul edilməz adlandırıb. "Biz dəfələrlə bildirmişik ki, Ermənistan regional infrastrukturun blokdan çıxarılması məsələsini sırf öz suverenliyi, ərazi bütövlüyü və respublikanın yurisdiksiyası kontekstində müzakirə edir. Biz başqa məntiqi müzakirə edə bilmərik. Torpaq icarəsinə gəlincə, Ermənistan qanunvericiliyinə görə, belə bir qurum yalnız ABŞ-ın adıçəkilən kənd təsərrüfatı torpaqları üçün nəzərdə tutulmuş variantı üçün mövcuddur. Ermənistan üçün keçərli deyil", - Bağdasaryan vurğulayıb.

Bu arada Qərb mediası daha əvvəl məlumat vermişdi ki, ABŞ hakimiyyəti yolu icarəyə götürmək deyil, onu özəl Amerika şirkətinin nəzarəti altına keçirmək fikrinə düşüb və o, bu yolla daşınan yüklərə baxacaq. Üstəlik, Vaşinqtondan əvvəl Avropa İttifaqı və Türkiyə bu barədə düşünmüşdülər, lakin məhz amerikalılar münaqişə tərəflərinə təhlükəsizlik zəmanəti verməyə qadir olan ən neytral tərəf kimi çıxış edə bilirlər.

Bağdasaryanın bəyanatına baxmayaraq, Dövlət Dumasının

MDB işləri üzrə komitəsinin sədr müavini Konstantin Zatulın hesab edir ki, sövdələşmə baş tutacaq. Onun fikrincə, Amerika səfirinin dediyi kimi, "bu variantda indiki Ermənistan və Azərbaycan rəhbərliyinin razılığı var". Deputat əlavə edib ki, bu, çox real perspektivdir. Və hətta hesab edərəm ki, Rusiya-Ermənistan, eləcə də Rusiya-Azərbaycan münasibətlərində son vaxtlar bütün kəskinləşmələr məhz onunla bağlıdır ki, Azərbaycan və Ermənistan Moskvadan Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı sual verməmək üçün gərginliyi süni şəkildə artırıblar.

Zatulın onu da xatırladı ki, əvvəlcə söhbət marşrutun Rusiya nümayəndələrinin nəzarətində olmasından gedirdi, lakin indi nə Bakıda, nə də İrəvanda bu variantda baxılmır: "Ona görə də qəsdən elə bir vəziyyət yaradılır ki, münasibətlərin soyuması səbəbindən bu barədə Rusiyadan heç nə soruşulmasın, amma amerikalılarla bu barədə danışıqlar aparmaq əlverişlidir. Düşünürəm ki, ABŞ-ın Türkiyədəki səfiri əslində razılaşdırılanları deyib".

Politoloq Mikael Zolyan da

hesab edir ki, hər şey sövdələşməyə doğru gedir və o, rəsmi Yerevanın sərt reaksiyasını ABŞ səfirinin işlətdiyi ifadələrlə əlaqələndirir. "İcarə ilə bağlı sözlər çaşqınlıq yaradıb. Ermənistan üçün yolun ermənilərin nəzarətində qalması prinsipial əhəmiyyət kəsb edir. Ümumiyyətlə, ABŞ kompromis variantında üçüncü tərəf yola nəzarəti həyata keçirəcək. Görünür, bu, Ermənistan və Azərbaycan üçün məqbul olacaq. Düzdür, tərəflərin hələ çox uzun yolları var, konkret detalları razılaşdırıblar", - Zolyan izah edib.

Onun sözlərinə görə, sövdələşmə nəticəsində Yerevan sülh və sabitlik əldə edəcəyinə, Türkiyə ilə münasibətlərin nizamlanmasına, malların öz ərazisindən tranzitə görə ödənişin həyata keçirilməsinə ümid edir. Azərbaycana gəlincə, sülh müqaviləsinin imzalanmasını hələ çox uzun müddət gözləmək olar. Xüsusən də indiki şəraitdə Ermənistan hakimiyyəti Konstitusiyasını yenidən yazma bilməyəcək.

V.VƏLİYEV

Azərbaycan Prezidenti və Türkmənistan Xalq Məsləhətinin sədri "Sea Breeze"də olublar

yacaq. "Sea Breeze"də sakinlər və qonaqlar üçün rahat şəraitin yaradılması, eləcə də onların asudə vaxtının səmərəli təşkili məqsədilə zəruri infrastruktur qurulub. Belə ki, burada istirahət zonaları, parklar və çimərliklər üçün 150 hektardan çox ərazi ayrılıb, məktəb, uşağ bağçası, xəstəxana tikilib, təxminən 10 milyon bitki və ağac əkilərək, yaşıllıq sahələrinin ümumi ərazisi 300 hektara çatdırılıb. Hazırda 500 hektar ərazini əhatə edən "Sea Breeze"nin əsas layihələri sahilboyu yerləşir. "Sea Breeze"nin ərazisində 6560

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Türkmənistan Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədov iyulun 16-da "Sea Breeze" istirahət mərkəzində olublar. AZƏRTAC xəbər verir ki, "Sea Breeze"nin təsisçisi Emin Ağalarov dövlətimizin başçısına və Türkmənistan Xalq Məsləhətinin sədrinə Xəzər dənizi-

nin sahilində yerləşən kurort ərazisində həyata keçirilən və qarşıdakı dövr üçün nəzərdə tutulan layihələr barədə məlumat verib. Qeyd olunub ki, bu istirahət mərkəzini paytaxtdan cəmi 30 dəqiqəlik məsafə ayırır. Müxtəlif formatda çoxsaylı daşınmaz əmlak obyektlərini bir araya gətirən "Sea Breeze" dünyada nadir layihə hesab olu-

nur. Burada indiyədək 3 milyon kvadratmetrdən çox yaşayış və kommersiya daşınmaz əmlak layihəsi həyata keçirilərək istifadəyə verilib, 500-dən artıq daşınmaz əmlak obyekti tikilib. Bundan başqa, ərazidə 50 hektar sahəni əhatə

edən aypara şəklində nadir süni yarımadada da yaradılacaq. "Sea Breeze"də artıq 20 min sakin yaşayır. 2028-ci ilə qədər isə onların sayı 50 mindən çox olacaq. Layihə tam yekunlaşdırdıqdan sonra burada 500 min sakin yaşa-

nəfər işlə təmin olunub, gələcəkdə bu rəqəmin xeyli artırılması planlaşdırılır. Layihəyə yatırılan ümumi investisiyanın məbləği 3 milyard ABŞ dollarına çatıb. Növbəti beş ildə isə 10 milyard dollardan çox sərmayənin cəlb olunması planlaşdırılır.

Iylun 16-da "Konstitusiyaya və Suverenlik İli" çərçivəsində Yeni Azərbaycan Partiyası (YAP) Mərkəzi Aparatının və YAP İsmayılı rayon təşkilatının birgə təşkilatçılığı ilə "Müasir gənclik: milli dəyərlər, yeni düşüncə və gələcəyə baxış" mövzusunda tədbir keçirilib.

Əvvəlcə tədbir iştirakçıları İsmayılı şəhərində Ulu Öndər Heydər Əliyevin abidəsini ziyarət edib, önünə gül dəstələri düzüblər. Tədbirdə Ulu Öndər Heydər Əliyevin, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və suverenliyi uğrunda canlarını qurban vermiş şəhidlərimizin əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni səsləndirilib.

Tədbiri giriş sözü ilə açan YAP İsmayılı rayon təşkilatının sədri Zaur Muradov gənclərin hər bir cəmiyyətin aparıcı qüvvəsi olduğunu deyib. Onun sözlərinə görə, Azərbaycan gəncləri ölkəmizin ümumi inkişafına mühüm töhfə verirlər. Z.Muradov qeyd edib ki, bundan sonrakı mərhələdə də onların üzərinə düşən əsas vəzifə müstəqil dövlətimizi və milli dəyərlərimizi qorumaqdan ibarətdir.

Tədbirin moderatoru, YAP Mərkəzi Aparatının Gender siyasəti və gənclərlə iş şöbəsinin müdiri Zəkiyyə Musayeva Prezident İlham Əliyev tərəfindən 2025-ci ilin "Konstitusiyaya və Suverenlik İli" elan olunmasının əhəmiyyətindən bəhs edib. Z.Musayeva qeyd edib ki, Azərbaycanda dövlət gənclər siyasətinin müəllifi Ulu Öndər Heydər Əliyevdir: "Ümummilli Lider hər zaman Azər-

"Müasir gənclik: milli dəyərlər, yeni düşüncə və gələcəyə baxış"

baycan gəncliyinə böyük qayğı ilə yanaşır. 2 fevral tarixinin Azərbaycanda Gənclər Günü elan olunması dahi şəxsiyyətin gənclərə verdiyi dəyərin parlaq ifadəsidir. Bu gün dövlət gənclər siyasəti Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Gənclərimiz bundan sonra da onlara göstərilən etimadı doğrultmalı, milli dəyərlərimizi qorumaqla daha uğurlu gələcək üçün çalışmalıdırlar".

Çıxış edən YAP Veteranlar Şurasının üzvü, Milli Məclisin Aqrar siyasət komitəsinin sədri Tahir Rzaev bildirdi ki, bu gün Azərbaycanda yüksək intellektual səviyyəyə, vətənpərvərlik hissəsinə, milli düşüncəyə malik gənclər formalaşır: "Prezident İlham Əliyev tərəfindən gənclərə diqqət və qayğı göstəril-

can gəncliyində özünə, öz gücünə, istedadına inam hissi artıb. Bu prosesdə gənclərimizin milli-mənəvi dəyərlərimizə sadiqliyi, bu dəyərlərə ehtiramı xüsusi vurğulanmalıdır".

YAP Gənclər Birliyinin üzvü, Milli Məclisin deputatı Səbinə Xasayeva isə rəşadətli Azərbaycan Ordusunun tarixi Qələbəsinin milli kimliyimizin, vətənpərvərlik və döv-

berpa etdi, xalqımız otuz illik həsrətdən sonra tarixi torpaqlarımıza qovuşdu. "Həmin gənclərin mütləq əksəriyyəti Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin hakimiyyəti dövründə formalaşmış gənclərdir. Gənclərimiz Vətən uğrunda döyüşlərlə yanaşı, arxa cəbhədə də yüksək fəallıq göstərərək, ölkəmizlə bağlı həqiqətlərin, işğalçı Ermənistanın əzəli torpaqlarımızda törətdikləri vandallıq aktlarının beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılmasında fəal iştirak ediblər. Beləliklə, gənclərimiz bu müqəddəs mübarizədə milli dəyərlərimizə nə qədər sadiq olduqlarını bir daha təsdiqlədilər", - deyə S.Xasayeva vurğulayıb.

Tədbirdə, həmçinin İsmayılı rayonu üzrə təhsil sektorunun müdiri Rəşid Məmmədli və rayonun Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzinin direktor müavini Nərimin Osmanlı çıxış edərək ölkədə aparılan məqsədyönlü gənclər siyasətindən və bu istiqamətdə atılan addımlardan, qarşıda dayanan vacib hədəflərdən danışdılar. İnteraktiv formada davam edən tədbirdə iştirakçıların sualları cavablandırılıb.

Daha sonra partiya sıralarına yeni qəbul olunan şəxslərə üzvlük vəsiqələri təqdim olunub. Tədbir Yeni Azərbaycan Partiyasının Himninin səsləndirilməsi ilə başa çatdı.

məsi, qəbul olunmuş proqramlar dövlətin uzaqgörən siyasətinin göstəricisi kimi qiymətləndirilməlidir. Gənclər siyasəti gənc nəslin ictimai-siyasi həyatdakı rolunun artmasına, ölkənin aparıcı qüvvəsinə çevrilməsinə, bütövlükdə, kreativ gəncliyin formalaşmasına şərait yaradıb. Dövlətin gənclərə dəstək və diqqət göstərməsinin nəticəsində Azər-

baycan gəncliyində özünə, öz gücünə, istedadına inam hissi artıb. Bu prosesdə gənclərimizin milli-mənəvi dəyərlərimizə sadiqliyi, bu dəyərlərə ehtiramı xüsusi vurğulanmalıdır".

O qeyd edib ki, Azərbaycan Ordusunun sıralarında Vətən uğrunda mətanətlə vuruşan qəhrəman gənclərimiz öz adlarını xalqımızın ən yeni tarixinə qızıl hərfərlə yazdılar. Məhz onların rəşadəti sayəsində əldə olunan şanlı Zəfər ölkəmizin ərazi bütövlüyünü və suverenliyini

“Azərbaycan Zəngəzur dəhlizinə ABŞ-ın nəzarət etməsində maraqlı deyil”

Milan Lazovic: Paşinyan Ermənistanda keçiriləcək seçkilərdə qələbəsini təmin etmək üçün Brüssel və Parisə səfər edib

Rusiya Beynəlxalq Əlaqələr Şurasının proqram meneceri Milan Lazoviç “Moskva-Baku” portalına müsahibəsində Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanın Brüssel və Paris danışıqlarının nəticələrini və onların respublikada qarşıdan gələn parlament seçkiləri ilə əlaqəsini şərh edib. Müsahibəni oxucularımıza təqdim edirik.

- Milan Svetislavović, sizcə, Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanın Brüsselə səfəri və bu çərçivədə Avropa Komissiyasının rəhbəri fon der Leyen və Avropa Şurasının rəhbəri Kosta ilə görüşü ilə gələn il Ermənistanda keçiriləcək seçkilər arasında birbaşa əlaqə varmı?

- Hesab edirəm ki, İrəvanın maraqları baxımından bu səfər vaxtıdır. Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan- Avropa Komissiyasının sədri Ursula fon der Leyen- Avropa İttifaqı Şurasının prezidenti Antonio Kosta formatında Brüsseldə danışıqlar gələn il ölkədə keçiriləcək və Nikol Paşinyanın gələcəyini müəyyən edəcək parlament seçkiləri ərafəsində İrəvan üçün çox mühüm və əlamətdardır. Aydın ki, bağlı qapılar arxasında keçirilən görüşdə Aİ funksionerləri qarşıdan gələn seçkilərdə Nikol Paşinyana nəinki siyasi dəstəyini, hətta digər səviyyələrdə də dəstəyini təsdiqləyiblər. Yeni, Paşinyanın Brüssel səfərini onun üçün tələyüklü adlandırmaq olar. Aİ hər şeyi edəcək, öz resurslarından istifadə edəcək ki, Ermənistanın indiki baş naziri bütün əvvəlki illərdə olduğu kimi yenidən dövlətə başçılıq etsin.

Bu görüş daha təbiidir, Ermənistanla Avropa İttifaqı arasında münasibətlərin inkişaf səviyyəsini nəzərə alsaq, bu, Ermənistan hakimiyyətinin Avropaya inteqrasiya vektorunun məntiqi davamıdır.

Həm İrəvan, həm də Brüssel bir-birinə doğru irəliləməkdə maraqlıdırlar. Ermənistan parlamenti bir müddət əvvəl ölkənin Avropa İttifaqına daxil olması prosesinin başlanması ilə bağlı

qanun layihəsini qəbul edib.

Brüssel danışıqlarında əsas razılaşma Aİ-nin Ermənistanla müxtəlif sahələrdə maliyyə ayrımının davam etdirilməsi və həcmnin artırılmasına dair razılaşma olub.

Gördüyümüz kimi, Avropa İttifaqı Ermənistanda "müstəqil" adlanan medianı dəstəkləmək üçün maliyyə vəsaiti yönəldəcək. Əslində bu, parlament seçkiləri öncəsi Paşinyan və Aİ üçün əlverişli informasiya mənzərəsinin yaradılması demək olacaq. Bundan əlavə, siyasi texnologiya sxemlərinin bir hissəsi olaraq Aİ tərəfindən maliyyələşdirilən QHT-lər Paşinyana nəinki müqavimət göstərməyəcək, hətta növbəti seçkilərdə qalib gəlməyə kömək edəcək.

Brüsseldə Aİ rəsmiləri ilə görüşdən sonra Nikol Paşinyan Parisə gedib və orada Fransa prezidenti Emmanuel Makronla görüşüb. Paşinyan fransalı həmkarına Brüsseldəki müzakirələrin təfərrüatları barədə məlumat verib və onu Bastiliyanın alınması günü münasibətilə təbrik edib. Yelisey sarayında Ermənistan və Fransa liderlərinin söhbətində regional əhəmiyyətli məsələlər: İrəvanla Bakı arasında sülh prosesinin gedişi, neqliyyat kommunikasiyalarının açılması, Ermənistan-Azərbaycan sərhədinin delimitasiyası və demarkasiyası prosesi müzakirə olunub. Paşinyanın seçicilərinə, Ermənistan əhəlinə müxtəlif sahələrdə, o cümlədən Azərbaycanla münasibətlərin tezliklə normalaşdırılması məsələsində Aİ və Fransanın dəstəyini təmin etdiyini nümayiş etdirməsi vacibdir. Bu yanaşma həm də onun ölkədə siyasi mövqelərini gücləndirmək məqsədi daşıyır, xüsusən də seçkilər öncəsi müxalif qüvvələrlə inkişaf edən mübarizə fonunda.

Həmçinin seçkilərdən əvvəl Fransanın Ermənistanla dəstəyini Paşinyana nümayiş etdirmək lazımdır. Bununla belə, mənəcə, Parisin bu gün İrəvana dəstək verməsi praktiki deyil, daha çox deklarativ xarakter daşıyır. Fransanın indiki Ermənistandan başqa bir çox nara-

hatçılığı var.

Ermənistanda həbs edilən rusiyalı biznesmen Samvel Karapetyanın Nikol Paşinyanla mübarizə aparmaq üçün yeni siyasi qüvvə yaratdığına necə elan etdiyini görürük. İndiki hakimiyyətə müqavimət göstərmək cəhdlərinin nə dərəcədə uğurlu olacağını hələlik söyləmək çətin. İnanıram ki, bu alternativ qüvvə Ermənistan cəmiyyətində hələ ki, ciddi reaksiya təpəməyəcək. Biz görürük ki, Ermənistan hakimiyyəti müxaliflə, kilsə ilə qarşıdurma şəraitində özünü necə kifayət qədər arxayın hiss edir. Ermənistanın hazırkı hökuməti vəziyyətə nəzarət edir. Güclər balansının birdən-birə dəyişməsi mümkün deyil.

- İlin əvvəlində biz sizinlə müzakirə etdik ki, Donald Trampın rəhbərliyi altında ABŞ Bayden dövründəkindən daha az Ermənistanla maraqlandır, hətta Vaşinqton sözün əsl mənasında Ermənistan-Azərbaycan danışıqlarını öz nəzarəti altına almağa cəhd edəndə belə. İndi vəziyyət fərqlidir, lakin son günlər ABŞ Bakı ilə İrəvan arasında münasibətlərin tezliklə normalaşdırılmasına dair bəzi ehyamlar səsləndirir. Donald Tramp bunu bir neçə gün əvvəl dedi... Bəs son hadisələrlə bağlı demək olarmı ki, ilk növbədə, Avropa İttifaqı Ermənistanı tərk etməyib və ona nəzarət etməkdə davam edir?

- Trampın rəhbərliyi altında ABŞ Ermənistan-Azərbaycan münasibətlərinin normalaşdırılmasında maraqlıdır. Bu, həqiqətən də belədir. Amma eyni zamanda, onlar son vaxtlar nə Ermənistanla, nə də digər regional oyunçulara dəstək üçün çox da sərmayə qoymağa hazır deyillər. Aİ isə bu fonda Ermənistanı fəal şəkildə dəstəkləməkdə davam edir. Avropa Birliyinin məqsədi Ermənistandan istifadə edərək Rusiyaya Cənubi Qafqazdan sıxışdırıb çıxarmaq, onun regionda maraqlarını irəli

sürmək və Ermənistanın Rusiya Federasiyasından uzaqlaşaraq geosiyasi dönüşünü həyata keçirməkdir.

Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, son günlər ABŞ-ın regiona, xüsusən də Ermənistan-Azərbaycan münasibətlərinin normalaşdırılmasına diqqətinin müəyyən dərəcədə intensivləşməsi müşahidə olunur. Bu, digər şeylərlə yanaşı, Donald Tramp administrasiyasının pragmatizminin təzahürlərindən biridir. ABŞ-ın Türkiyədəki səfiri Tom Barak bu günlərdə demişdi ki, əgər bu, tərəflər arasında bu məsələ ilə bağlı dalana dirənmiş danışıqların irəliləməsinə kömək edərsə, ABŞ Ermənistan və Azərbaycan arasında Zəngəzur dəhlizinin idarəçiliyini öz üzərinə götürməyə hazırdır. Diplomatin sözlərinə görə, Vaşinqton Zəngəzur dəhlizini 100 il müddətinə icarəyə götürməyə hazırdır. Ancaq hələlik bu fikirlər olduqca şübhəli görünür. Azərbaycanın Zəngəzur dəhlizinə xaricdən, xüsusən də ABŞ-dan nəzarət edilməsində maraqlı olması mümkün deyil.

- Azərbaycan prezidenti İlham Əliyevlə Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan arasında Əbu-Dabidə Ermənistan-Azərbaycan nişanlanması üzrə 5 saatlıq birbaşa danışıqların aparılması faktını necə qiymətləndirirsiniz?

- Bu cür danışıqlar, əlbəttə ki, hər iki tərəfin bütün nizamlanma məsələlərini ikitərəfli əsasda həll etməyi həqiqətən səmərəli hesab etdiyinə, həmçinin qarşılıqlı sülh istəyinin sübutu oldu. Görüş bu istəyin bariz göstəricisi oldu. Danışıqlar zamanı, görünür, Ermənistan-Azərbaycan münasibətlərinin normalaşdırılması ilə bağlı vəziyyətə "təftiş" aparılıb, görünür, gələcək fəaliyyət istiqamətləri, tərəflərin izləyə biləcəyi sxemlər müzakirə olunub. Şübhəsiz ki, yaxın gələcəkdə sərhədlərin delimitasiyasının yeni praktik mərhələsinə gözləmək olar. Həmçinin medianın bəyanatlarına əsaslanaraq tərəflər Zəngəzur dəhlizinin açılması yollarını müzakirə ediblər.

Paşinyan bu yaxınlarda Türkiyəyə getdi, Ərdöğənlə görüşdü, buna əsaslanaraq, Ermənistanın Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı mövqeyinə yenidən baxa biləcəyini ehtimal etmək olar. Bu dəhlizin açılması Azərbaycan, Ermənistan və Türkiyə üçün faydalı olardı.

O da göz qabağındadır ki, Ermənistan Konstitusiyası dəyişdirilmədən Bakı sülh müqaviləsi imzalamayacaq. Bu, Azərbaycanın tamamilə aydın, şəffaf mövqeyidir. İrəvan Konstitusiyasını təcili dəyişdirməyə hazır deyil, lakin Ermənistan rəsmilərinin bəyanatlarına əsasən, bu istiqamətdə iş gedir. Və görünür, İrəvan qarşıdan gələn parlament seçkiləri ilə əlaqədar Azərbaycana qarşı ərazi iddialarını ölkənin əsas qanunundan çıxaracaq.

Tərcümə - Elçin Bayramlı

Paşinyan Zəngəzura "HƏ" dedi, - Rusiya və İran tətikdədir...

MƏTLƏB
Metlebsalahov@mail.r

Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanın son Brüsselə səfəri və orda qəbul edilən qərarlar o deməkdir ki, Ermənistan daxildəki revanşistləri və Moskvaya bağlı qüvvələri "təmizləyən" hakimiyyət başçısı, həm də parlament seçkilərinə qədər həlledici addımlar atmağı planlaşdırır. Bura, Azərbaycanla sülh müqaviləsinin imzalanması, kommunikasiya xətlərinin açılması, İrəvanın bölgədəki mühüm infrastruktur layihələrə qoşulması kimi aktual məsələlər daxildir.

Ermənistandakı sülh əleyhdarlarını, əsasən də "çörəyi" Qarabağ kartından çıxan revanşistləri zərərsizləşdirməyə və erməni ictimai rəyində mövqelərini gücləndirməyə çalışan erməni baş nazir, buna paralel olaraq da Qərbin bölgədəki gələcək layihələri və Azərbaycanla münasibətlər barədə planlar qurur. Əslində Qarageni və kilsə hakimiyyətini darmadağın etməklə N.Paşinyan qarşıdakı daha mühüm addımlar üçün hazırlıq görür, Ermənistan cəmiyyətini buna hazırlayır. Samvel Karapetyan kimi bir olli qərxi həbsə atdırıb zərərsizləşdirmək indiki baş nazir üçün olduqca uğurlu əməliyyat sayılmalıdır.

Ən maraqlısı odur ki, erməni cəmiyyəti də onun bu addımlarını dəstəkləyən mövqə sərgiləyir. Çünki keçmişdə hakimiyyətdə olduqları vaxt Ermənistanın sərvətini sümürüb altına yığan, müharibə siyasəti ilə milyardlar qazanan "Qarabağ klanı"ndan olmanın müsibətlərini çəkən erməni xalqı Sarkisyan-Köçəryan cütüylüyünü zibil qutusuna atmış kimi yaddaşından silib atıb.

Diqqət edin, Paşinyan bu gün Ermənistan mətbuatına nə mesajlar verib: bölgədə neqliyyat infrastrukturunun açılmasına, o cümlədən Ermənistan ərazisindən Ermənistan ərazisinə Azərbaycan vasitəsilə, eləcə də Azərbaycan ərazisindən Azərbaycan ərazisinə Ermənistan vasitəsilə keçidə razılıq verib. Üstəlik Sülh Müqaviləsi barədə optimist mövqə sərgiləyib. N. Paşinyan kommunikasiya xətlərinin açılması ilə bağlı müzakirələrdə mövqeyinin dəyişməyəcəyini açıqlayıb. O, bütün müzakirələrin Ermənistanın ərazi bütövlüyü, suverenliyi və yurisdiksiyası kontekstində aparıldığını vurğulayıb. Açıqca görünür ki, hazırcı erməni baş nazir həlledici proseslər üçün düyməni basıb. Xüsusilə Zəngəzur dəhlizi barədə onun son addımlarından sonra Rusiyanın tətikdə durduğuna tam əmin olmaq lazımdır. Çünki Moskva yenilənmiş emissarları ilə Ermənistan siyasətinə müdaxilə etməyə və öz maraqlarını qorumağa çalışır.

Bundan başqa, ali dini lider Xamənenin müşaviri Əli Əkbər Vilayətinin dili ilə Pakistan daxili işlər naziri Seyid Möhsün Nəqvi ilə görüşdə Azərbaycanı hədələyən İran da N.Paşinyanın Qərbin siyasi layihəsini Zəngəzur Dəhlizi üzərindən reallaşdırmasına qarşıdır. İran Prezidenti Pezejkianın konstruktiv mövqeyindən fərqli olaraq, Xaməneninin ətrafında cəmləşən mürtece fars məmurları bölgədə Azərbaycan və Ermənistan arasındakı əlaqələrin bərpasına, iki ölkə arasındakı inteqrasiyanın reallaşdırılmasına və Sülh Müqaviləsinə qarşıdırlar. Bu, açıq və konkret real faktdır. Demək Ermənistan üçün olduqca həlledici zaman yaxınlaşır. Bu mərhələdən kimin qalib, kimin məğlub çıxacağını isə zamanın özü göstərəcək.

Avropa silahlanma yarışına necə və niyə qoşulacaq?

Donald Trampın Kiyevə silah tədarükü ilə bağlı yeni alqoritmlə bağlı sözlərindən sonra ABŞ-ın NATO-dakı daimi nümayəndəsi Metyu Uitaker nəinki rəhbərini "Amerika iqtisadiyyatına kömək etmək fürsəti gördüyünə" və "iş yerlərinin yaradılmasına" görə tərifləyib. O, həmçinin bildirib ki, ABŞ-ın Ukraynaya yardım üçün qeyri-məhdud pul xərclədiyi günlər geridə qalıb. İndi Vaşinqton, Uitakerin Fox News-a verdiyi müsahibədə dedi ki, bu yükü aid olduğu Avropa vergi ödəyicilərinin çiyinlərinə yükləyir.

Donald Trampın özü jurnalistlərə açıqlamasında konkret rəqəmlərini adını çəkib: "Biz təxminən 350 milyard sərmayə qoymuşuq, Avropa - 100 milyard. Bu, çox puldur, amma yaxşı mənada, bizdə olduğundan daha çox sərmayə qoymalıdır. Beləliklə, biz avadanlıq göndərdikcə, avropalılar bizə pul ödəyəcəklər... Bu, bizim üçün biznes olacaq".

Trampın bəyanatlarından sonra çoxları tədarüklərin dəqiq necə təşkil ediləcəyini müzakirə edir: avropalılar yeni silahlar alıb Kiyevə verəcəklər, yoxsa silahlarını ukraynalılara verib amerikalıları alınlarla əvəz edəcəklər? Hər halda, Avropa Rusiya-Ukrayna münaqişəsinə görə yeni, ciddi xərclər çəkməli olacaq. Almaniya və Fransada hərbi büdcə xərcləri ilə bağlı müzakirələr gedir. Fransa prezidenti Emmanuel Makron artıq önümüzdəki illərdə qaçılmaz milyard dollarlıq xərcləri açıqlayıb. Almaniya hökuməti yeni hərbi xərclər perspektivinə görə büdcəni dəqiq təsdiq edə bilmir. Tramp ardıcıl olaraq əvvəlki administrasiyanın səhvlərini miras aldığı göstərir, lakin onun düşüncə tərzini təkrarlamaq niyyətində deyil. Ağ Evin indiki sakini üçün Moskva ilə Kiyev arasındakı münaqişə ilk növbədə Avropa problemidir. Bu, ABŞ-ın təhlükəsizliyinə və onun sərhədlərinə birbaşa təhdid yaratmır. Tramp həm də daxili siyasi məntiqi rəhbər tutur. Münaqişəni tez bir zamanda sona çatdıracağına söz verdi, buna nail olmadı, amma heç olmasa seçicilərinə sərfəli sövdələşmələr nümayiş etdirməlidir. O, silah tədarükü müqaviləsini məhz belə görür.

Avropa üçün belə bir razılaşma problemdir. Orada büdcə xərclərini sərbəst şəkildə artırmaqla bilən neft monarxiyaları yoxdur. Müdafiə xərcləri və hətta hər hansı silahlı münaqişələrdə dolaylı iştirak o deməkdir ki, bəzi ərazilər daha az maliyyə alacaq və ya milli borc artacaq.

Ukrayna Amerika silahlarını yeni üsulla alacaq

Trampın NATO vasitəsilə Ukraynaya tədarük etmək qərarına gəldiyi demək olar ki, bütün silahlar göndərilməyə hazırdır. ABŞ prezidenti bu "böyük sövdələşmədən" məmnundur - o, bundan çoxlu pul

qazanacaq. "Patriot" hava hücumundan müdafiə sistemləri, ələ keçirən raketlər və digər döyüş sursatları, NATO müttəfiqlərinin Ukraynaya Rusiyanın hücumlarından müdafiəsinə kömək etmək üçün prezident Trampın vasitəçiliyi ilə əldə edəcəyi razılaşmaya əsasən, Amerika silahları arasında olacaq. Anonimlik şərti ilə rəsmilər bildiriblər ki, bu silahların demək olar ki, hamısı Ukraynaya dərhal çatdırılmağa hazırdır, yeni ya mövcud arsenallardan, ya da birbaşa konveyerdən gələcək.

Tramp yeni sazişi ABŞ üçün faydalı adlandırır, baxmayaraq ki, onun dəqiq necə həyata keçiriləcəyi barədə təfərrüatları açıqlamayıb. Tramp bazar ertəsi NATO-nun Baş katibi Mark Rutte ilə Oval Ofisdə görüşdə deyib: "Biz çox böyük sövdələşmə əldə etdik. Çox zəngin ölkələr dünyanın ən yaxşı avadanlığını almağa hazırlaşır - bizdə isə dünyanın ən yaxşı avadanlıqları var". Rutte NATO-nun ən azı səkkiz ölkəsinin silah müqaviləsi üçün pul ödəməyə hazır olduğunu söyləyib və Trampı Ukraynaya "lazım olan hər şeyi" almağa kömək etdiyinə görə tərifləyib. "Ancaq siz avropalıların bunun üçün pul ödəməsinə istəyirsiniz, bu tamamilə məntiqlidir", Rutte deyib.

Müqaviləyə hansı silahlar daxildir?

Həm Tramp, həm də Rutte bildiriblər ki, Ukrayna yeni müqavilə çərçivəsində əlavə Amerika Patriot hava hücumundan müdafiə sistemləri alacaq. Almaniya iki, Norveç isə üçüncü sistem almağı təklif edib. Londondakı Beynəlxalq Strateji Araşdırmalar İnstitutunun silah təqibi üzrə ekspertlərinin fikrincə, Birləşmiş Ştatlar digər ölkələrlə müqayisədə daha çox Patriot batareyasına malikdir - təxminən 180 dünya üzrə səpələnmiş 60-dan çoxu. Amma məlum deyil ki, hansı ölkələr öz ölkələrindən ayrılıb onları Ukraynaya verməyə hazırdır. Tramp Amerika "Patriot"larını Ukraynaya satacağına söz verməyib və silahların bir hissəsi NATO alyansı xaricindən, 32 ölkədən gələ bilər. ABŞ-ın arsenalını doldurarkən bu ölkələrə üstünlük veriləcək. Oxşar sxem bütün münaqişə zamanı mövcud olub. Trampın sözlərinə görə, adı açıqlanmayan bir ölkə 17 Patriotunu satmağa hazır idi, çünki "onlara ehtiyac yoxdur". Bu, Amerika istehsal

çısı Raytheon-un digər komponentlərlə birlikdə 2020-ci ildə İsveçrəyə satmağa razılaşdığı 17 Patriot buraxılış qurğusuna aid ola bilər. Atıcı qurğular Patriot batareyasının yalnız bir komponentidir ki, bura həm də radar, idarəetmə mərkəzi və ələ keçirən raketlər daxildir.

Nə Rutte, nə də Tramp Ukraynanın müttəfiqlərinə başqa hansı növ raket və sursatların satıla biləcəyini açıqlamayıblar. Xüsusilə, artıq təhvil verilmiş silahların, xüsusən də Ordunun taktiki yer-yer raket sistemləri ATACMS (hücum "ems və ya "onları vurmaq" kimi tələffüz olunur) mümkündür.

Bu, Ukraynaya necə kömək edəcək?

Ukrayna rəsmiləri hava hücumundan müdafiə sistemlərini, xüsusən Patriot sistemlərini vacib qabiliyyət kimi göstəriblər. ABŞ rəsmiləri bildiriblər ki, Ukraynada təxminən səkkiz Patriot hava hücumundan müdafiə sistemi var, baxmayaraq ki, ikisi may ayına kimi fəaliyyət göstərmirdi. Onların əksəriyyəti paytaxt ətrafında yerləşdirilib və digər şəhərləri Rusiyanın hücumuna məruz qoyur. Ukraynanın başqa hava hücumundan müdafiə sistemləri var, lakin yalnız "Patriot" bir neçə dəqiqə ərzində yüzlərlə kilometr uzaqlıqdakı hədəfləri vura bilən ballistik raketləri ələ keçirib. Keçmiş Pentaqon rəsmisi və hazırda Atlantik Şurasının üzvü olan NATO eksperti Torrey Taussiq, "Trampın dediyi kimi, Patriot sistemləri dərhal Ukraynaya yerləşdirilsə, onlar döyüş meydanına həlledici təsir göstərəcək" deyib.

ABŞ nə qədər pul qazanacaq?

Patriot batareyasının istehsalı modeldən asılı olaraq təqribən 1 milyard dollara başa gəlir və onun üçün tutucu raketlərin hər biri təxminən 3,7 milyon dollara başa gəlir. JASSM raketlərinin hər biri təxminən 1,5 milyon dollara satılır, ATACMS isə ən azı 1 milyon dollara başa gəlir. "Milyardlarla dollar dəyərində hərbi texnika ABŞ-dan alınaraq NATO-ya veriləcək", - Tramp bildirib. "Və tez bir zamanda döyüş meydanına çatdırılacaq."

V.VƏLİYEV

Günəş yenə Şərqdən doğacaq

Elcin Bayramlı

ABŞ və Qərbi Avropa ölkələri Cənubi Qafqaza soxulmaq, öz əsas düşmənləri Rusiyanı və İrani zəiflətmək üçün Ermənistanı dəstəkləyir və Azərbaycanca - 30 illik işğala, terrora, soyqırıma məruz qalmış bir ölkəyə qarşı qərəzli siyasət aparırlar. Və bu ölkənin sülh üçün bütün imkanlar itirildikdən sonra öz ərazisində anti-terror əməliyyatı keçirib, öz əraziləri üzərində suverenliyini bərqərar etməsi Qərb dövlətlərinin xoşuna gəlmir.

Dünyanın fəvqəldövlətləri və onların nəzarətində olan beynəlxalq təşkilatlar bu 30 ildə Qarabağ probleminin həlli üçün birçə addım da atmadılar, əksinə hər vaxt bizi işğala barışmağa vadar etməyə çalışdılar. Dünyaya elan etdikləri beynəlxalq hüquq, demokratiya kimi bəzəkli postulatlar altında öz məkrli və merkantil siyasətlərini yeritməklə məşğul olan qərb dünyanın hər yerində separatçı rejimlərə və terrorçu təşkilatlara dəstək verir, ölkələrdə vətəndaş müharibəsi, terror, qarşıdurmalar törədir. Rəngli inqilablara kukla hakimiyyətləri dövlətlərin başına gətirib o ölkələri müstəmləkə kimi idarə edir, sərvətlərini talayib aparırlar.

Qərb dövlətlərindəki var-dövlət və zənginlik də məhz bunun üzərində qurulub. Məsələn, yalnız Fransanın yalnız Afrikadakı müstəmləkələrindən taladığı sərvətlərin rəsmi bilinən hissəsinin dəyəri 500 milyard, yeni yarım trilyon dollardır. Britaniya da bu sahədə Fransadan geri qalmır. ABŞ-ın transmilli şirkətlər və oyuncaq hakimiyyətlər vasitəsilə dünyadan taladığı vəsaitlər isə trilyonlarla ölçülür. Havayı yerəmi terrorçu təşkilatları maliyyələşdirmək, müxtəlif ölkələrdə rəngli inqilablara törətmək üçün milyardlar xərcləyirlər?

Azərbaycanda çox çalışsalar da bunu edə bilmədilər. Çünki burada xalqla hakimiyyətin birliyi güclüdür. Belə ölkələri daxildən parçalamaq olmur. Ermənistan da isə edə bildilər. Bu ölkənin başına öz oyuncaq hakimiyyətlərini qoyub Ermənistanı əllərində maşa kimi istifadə etməyə başladılar. Ondan Rusiyaya qarşı da istifadə etmək planları var, İrana qarşı da, Türkiyəyə qarşı da, Azərbaycana qarşı da. Lakin bu cılız və zəif ölkə boynuna yüklənən yükü daşımaq iqtidarında deyil və aldığı sifariş əsasında atdığı hər addım yalnız özünə zərər verir.

Neticədə Qərb bu regionda istədiyinə nail ola bilmir və buna görə də aqressivləşir. Azərbaycana təzyiq üçün bütün mümkün üsullardan istifadə edir. Azərbaycana nədə qınasalar yaxşıdır? Öz ərazilərini terrordan təmizləməkdə, sülh və sabitlik yaratmaqda, regionda əməkdaşlıq mühiti təklif etməkdə. Bunlar Qərb dövlətlərinə sərf etmir axı. Bu halda onların buraya müdaxilə imkanı sifirə enir.

Həmin bu Qərb dövlətlərinin rəngli inqilablara edərək başına öz adamlarını qoyduğu Ukraynanı, Gürcüstanı, Ermənistanı necə fəlakətə düşür etdikləri bütün dünyaya məlumdur.

Azərbaycan isə müstəqil dövlətdir və öz maraqlarını özü qorumaq iqtidarındadır. Bu dövlətin hər hansı beynəlxalq təşkilata, xarici dövlətə ehtiyacı yoxdur. İndiyədək bu təşkilatlardan heç bir fayda görməmişik, əksinə bunlara böyük vəsait ödəmişik üzvlük haqqı olaraq.

Qərb dövlətləri başa düşməlidir ki, dünya beş-üç Qərb dövlətindən ibarət deyil, əməkdaşlıq üçün 200-ə yaxın ölkə var. Beynəlxalq təşkilatlar Qərbin oyuncaq təşkilatları kimi qərəzli təşkilatlardan ibarət deyil, əlli dənə platforma var beynəlxalq əməkdaşlıq üçün.

Ölkələri hədələmək dövrü, təzyiqa etmək dövrü keçib. İndi tələblərini məntiqlə, ədalətlə, hüquqla əsaslandıraraq irəli sürə bilərsən və təkbəşinə deyil birgə qərarlar əsasında nəyisə kimsə qəbul edə bilər. Qlobal hüquqi sistemi dağıtmaqda özlərini gözəndən salırlar və dünyada olan-qalan nüfuzlarını da itirirlər. Bu gün Azərbaycanın heç kime ehtiyacı yoxdur, onların Azərbaycana ehtiyacı var. Əvvəl elan etdikləri dəyərlərə özləri hörmət etməyi öyrənəcəklər, sonra bizimlə nəyisə müzakirə edə bilərlər. Yoxsa riyakar, saxtakar, merkantil sifətlərlə dünyaya dərs keçməyə cəhd edə bilməzlər.

Bir el məsəli var, deyir, dostunu mənə göstər deyim kimsən. Ermənistan kimi işğalçı, terrorçu, beynəlxalq hüquqa pürpürən, vandallizm və soyqırımlar törədən bir dövləti müdafiə edənlər məhz elə bu dəyərləri bölüşdüklerini etiraf etmiş olurlar. Azərbaycan isə multikultural, multikonfessional, sabitlik, əməkdaşlıq, inkişaf platformasına çevrilmiş bir ölkədir. Bu dəyərlərə malik olanlar isə bizim yanımızdadır və olacaqlar. Dünya sürətlə qütbləşir, bütün kartlar açıq oynanılır. Hər kəs öz tərəfini seçmişdir və öz dəyərləri üçün döyüşəcək. Şər hər qədər güclü olsa da, xeyir qarşısında məğlub olacaq. Bütün tarix boyu da belə olub.

Yeni dünyaya keçirik. Və bu global quldurların planı olan "yeni dünya düzəni" adlı şeytani sistem deyil, bu tamam başqa bir yeni dünya olacaq. Azərbaycan bu yeni dünyada öz yerini artıq tutmuşdur. Gələcək insani dəyərlərə, ədalətə, əxlaqa söykənənlərin tərəfində olacaq. Dünyanı vəhşicəsinə talayaraq iqtisadi-maliyyə gücünə nail olmuş, lakin mənəvi-əxlaqi cəhətdən tam çürümüş bu Qərb sivilizasiyası isə qürubunu yaşayır, onun hegemoniyası başa çatır. Qərbdə qürubunu tamamlamaq üzrə olan Günəş yenidən Şərqdən doğacaq.

Sülhdə uşaqlar atalarını, müharibədə atalar oğullarını dəfn edirlər...

Müharibə barədə çox əsərlər yaradılıb - tarixi romanlar, tablolar, bəstələr, filmlər. Bütün əsərlərin bir ana mövzusu var - müharibə heç bir halda xoşbəxtlik gətirmir. Müharibədə qalib tərəf olmur, çünki hər iki tərəfdən ölümlər olur. Real qalib olan da itirdiyi canlara görə özünü tam qalib hiss edə bilmir. Xatırlayın, II Qarabağ Müharibəsində əldə etdiyimiz haqlı zəfər zamanı içimiz yana-yana, şəhidlərimizi xatırlayaq necə yarımçıq sevinirdik. Müharibə, hansı səbəbdən olursa olsun, hər kəs üçün qan və göz yaşdır, insan faciəsidir. O canlar öl-

Müharibə, bəşəriyyət yaranandan bəri var olan bir cəmiyyət hadisəsidir. Tarixçilər deyir ki, təxminən 6000 ildir insanlar bir-biri ilə mütəşəkkil şəkildə döyüşürlər, yəni müharibə edirlər. Əvvəlcə qəbilələr, sonra tayfalar, padşahlar, sülalələr, indi də millətlər, dövlətlər bir-biri ilə amansız mübarizə aparırlar. Tədqiqatlar göstərir ki, dünyada indiyədək aparılan real müharibələrin sayı təxminən 14 mindən çoxdur. Bu da o deməkdir ki, bəşəriyyətin demək olar ki, müharibəsiz bir günü olmayıb. Maraqlıdır, insanlar niyə dinc, əmin-aman şəraitdə yaşamaq yerinə müharibə etməyi seçir? Sülh içində yaşamağı təmin etmək üçün müharibə şərtidirmi? Siyasətin aciz qaldığı anlarda müharibə çıxış yoluudur?

Dövlətlərin siyasətdə hər addımını "kəsib-biçən", bir qe-

libə sığışdıran hüquq elmi deyir ki, mübahisələr, döyüşə əl atılmadan həll edilməlidir. Mahiyyət etibarı ilə, qanun, bütün münaqişələrin sülh yolu ilə, ədalət çərçivəsində həllini doğru hesab edir. Amma insanlar və dövlətlər anlaşılmayanda, mübahisələr böyüyüb münaqişə olanda, millətlər və liderlərin fikri bir-biri ilə ziddiyyət təşkil edəndə qanun kölgədə qalır və müharibə fenomeni ortaya çıxır.

Bütün hallarda, bütün millətlər mübahisələrin həllinin müharibə ilə nəticələnməsindən qorxur, siyasi danışıqların effektiv olmasını arzulayır. Amma bir fakt da var ki, müharibə ilə siyasət arasında sıx əlaqə var. Müharibə də siyasət kimi cildəndən cildə gire bilir, istiqamət dəyişdirə bilir. Həm siyasətdə, həm də müharibədə uzaqgörən və məntiqli olmaq bir addım öndə olmaq deməkdir. Siyasət ona görə var ki, müharibəyə ehtiyac qalmadan danışıqlarla mübahisələr həll edilsin. Siyasət söz davasıdır, ilk baxışda zərərsizdir. Lakin müharibə silahların davasıdır, yüksək texnologiya, güc kəməndirsə qalib odur. Qorxunc silahlarla silahlanan tərəflər nüvə, kimyəvi, bioloji silahlar və minlərlə kilometr məsafə qət edə bilən ballistik raketlərlə həm dünyaya, həm də insanlara zərər verərək istədiyini əldə edə bilər.

Bütün müharibələr göz yaşdır

məsin, oğullar şəhid olmasın deyərək 30 il təxirə salınan münafiqə bir gün müharibə ilə nəticələncəkdi, bu, qaçılmaz idi.

Müharibə heç bir halda dünya üçün faydalı deyil. Doğrudur, bəzən ədaləti bərqərar etmək üçün qaçınılmaz olan müharibələr var - eynilə Vətən Müharibəsi kimi. 30 il sülh yolu ilə, danışıqlar və siyasət ilə bu böyük yaranın sağlmasına çalışan Azərbaycan dövləti müharibə etmək istəmirdi, çünki yuxarıda da qeyd etdiyim kimi, eger sülh şəraitində ölüm sıralıdırsa, oğullar təbii olaraq atalarını dəfn edirsə, müharibə şəraitində bu nizam pozulur, atalar şəhid oğullarını dəfn etməli olur. Bizim dövlətimiz 30 il bu mənərə olmasın deyərək silahlarını susdurdu, siyasət ilə danışdı. Lakin sülh dövründə də susmayan düşmən silahı bizdən çox günahsız canı aldı. Düşmən dayanmadı, durmadı, silahını yerə qoymadı. Hadisələrin inkişafı II Qarabağ Müharibəsi ilə nəticələndi.

İşıq qaranlığa qalib gələncə qədər...

Azərbaycan öz müstəqillik tarixinə 2 ağır müharibə sığışdırdı. Zoraki, məcbur qalaraq. Müharibə bizim dövlətimiz üçün ən sonuncu yol idi, 30 illik səbir kəməri dolanda isə müharibə qaçılmaz oldu. I Qarabağ müharibəsində ölkəmizə təcavüz edildikdən 30 il sonra II Qarabağ müharibəsi ilə ədaləti bərqərar etdi Azərbaycan. Yüz illər boyu Azərbaycan torpağı olan Qarabağ, Birinci Dünya müharibəsindən sonra imperialist Qərb dövlətlərinin orta siyasətləri ilə etnik dəyişikliyə məruz qalanda, erməni himayədarı dövlətlərin siyasi təzyiqlərinə məruz qalanda dünyanın ədaləti qeybə çəkildi. Qarabağda, Xocalıda insanlar dəhşətli işgəncələrlə öldürüləndə o ədalət harada idi? Müharibə istəməyən dünya müharibəyə niyə rəvac verdi?

Müstəqil Azərbaycanın dövlətçiliyinin möhkəmlənməsi hər şeydən əvvəl respublikada vətəndaşların hüquqlarından, qanunun aliliyindən asılıdır. Demokratiyanın ardıcıl inkişafı, siyasi plüralizmlə bərabər, insan azadlığı şəraitində hər bir vətəndaşın söz, vicdan, din, sahibkarlıq, mülkiyyətçilik, seçib-seçilmək kimi hüququnu təmin etmə fonunda baş verir.

İnsan hüquqları bir dövlətin əsasını təşkil edən, o dövləti daim güclü edən demokratik proseslərin təməli daşdır. Çünki vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırılması, demokratik-hü-

"Böyük Qayıdış sadəcə şüar deyil,..."

"Xocalı rayonunun Xan yurdu və Təzəbinə kəndlərinə ilk köçün həyata keçirilməsi Azərbaycan dövlətçiliyi, xalqımızın milli iradəsi və Böyük Qayıdış strategiyası baxımından olduqca mühüm və simvolik əhəmiyyət daşıyır. Bu gün biz yalnız bir köç prosesindən danışırıq - bu, bütöv bir xalqın 30 illik həsrətinə son qoyması, tarixi ədalətin, ərazi bütövlüyünün və milli ləyaqətin bərpasıdır". Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında millət vəkili Anar İsgəndərov deyib.

Onun sözlərinə görə, Azərbaycan Respublikası Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən bərpa və yenidənqurma işləri nəticəsində Xocalının kəndləri müasir infrastruktur, təhlükəsizlik və sosial təminat baxımından ən yüksək standartlara uyğun şəkildə yenidən qurulmuşdur. Bugünkü realıq onu göstərir ki, Böyük Qayıdış sadəcə şüar deyil, sistemli və strateji əsaslarla söykənən, mərhələli şəkildə həyata keçirilən milli proqramdır. "Xocalının özəlliyi həm də ondadır ki, bu rayon 1992-ci ildə insanlıq tarixinə qanlı Xocalı faciəsi ilə yazılmışdı. Xocalı təkcə bir coğrafi məkan deyil, həm də milli yaddaşımızın, şəhidlərimizin xatirəsinin yaşadığı bir rəmzdür. Bu gün isə həmin Xocalıya həyat qayıdır. Bu, şəhidlərimizin ruhuna ehtiram, sağ qalanlara isə haqq etdikləri qürur və təhlükəsizlik hissinin bəxş olunmasıdır. Xan yurdu və Təzəbinə kəndlərinə ilk sakinlərin köçürülməsi, regionda sabitliyin və sosial həyatın yenidən qurulması baxımından strateji bir addımdır. Bu köç təkcə keçmişə dönüş deyil, həm də gələcəyə doğru inamlı bir addımdır. Azərbaycanın Qarabağ siyasəti artıq beynəlxalq miqyasda öz legitimliyini sübut etmiş, işğal sonrası dövrdə sülh və quruculuqla bağlı nümünəvi model təqdim etmişdir.

Bu gün bizim qarşısında dayandığımız vəzifə sadəcə torpaqlara fiziki qayıdış deyil, bu torpaqlarda dayanıqlı inkişaf, vətəndaş rifahı və humanitar sabitliyin təminatıdır. Dövlətimiz tərəfindən Böyük Qayıdış proqramı çərçivəsində həyata keçirilən layihələr - yeni məktəblərin, tibb ocaqlarının, yolların, enerji və su təchizatının qurulması - bütün dünyaya göstərir ki, Azərbaycan öz vətəndaşının təhlükəsiz və layiqli həyatını təmin etməyə qadirdir. Bu tarixi prosesin bir hissəsi olmaq, xalqın etimadını daşıyan millət vəkili kimi bu dönüşün şahidi olmaq mənim üçün qürurvericidir. Qarabağ Azərbaycandır - bu sözlər artıq təkcə siyasi bəyanat deyil, reallığa çevrilmiş, icra olunmuş milli hədəfdir. Xocalının dirçəlməsi, Xan yurdu və Təzəbinə kimi kəndlərə həyatın qayıdışı ilə Böyük Qayıdış davam edir və bu dönüş hər bir azərbaycanlının qəlbində və ruhunda əbədi yaşayacaqdır".

Ziya Hikmətoğlu

quqi dövlət quruculuğu, bilavasitə insan hüquq və azadlıqlarının möhkəm təminatının bünövrəsi üstündə mümkündür. Bir ölkədə vətəndaşın hüquqi azadlığı yoxdursa, o ölkənin idarəetməsində, siyasətində çatlar yaranacağı mütləqdir.

Qarabağ problemindən qidalanan böyük dövlətlərlə yanaşı, Ermənistan da Qarabağ yaramızı daim qaşımacaq problemi saxələndirməyə çalışırdı, dünyanın diqqətini yalançı, qondarma soyqırma cəlb etməyə çalışırdı. Qərb dövlətləri, xüsusən də Fransanın gizli və açıq himayədarlığı ilə bəşindən böyük işlərə can atan Ermənistan "dayan!" deyən olacaqdı əlbət. 30 ildir öz tarixi torpağına həsrət qalan dövlətin səbrinin bir sonu olacaqdı, o dəmir yumruq bir gün mütləq günahkarları əzəcəkdə. Bir gün işıq qaranlığa qalib gələcəkdi...

Lalə Mehralı

Turistlər üçün əlverişli məkan

Azərbaycanda turizm imkanlarının genişləndirilməsi, yeni turizm marşrutlarının açılması, yay-qış turizminin inkişaf etdirilməsi ölkəmizdə turizmin inkişafı üçün əlverişli şəraitin olduğunu göstərir. Azərbaycanın hər bir guşəsində geniş imkanlar yaradılıb. Ölkəmizin hər bir bölgəsinin əsrarəngiz təbiəti var. Zümrüd meşələri, bulaqları, laləli yamacları, yarpızlı dərələri diqqəti çəkəndir. Belə bir təbiət möcüzəsinə sahib olan Azərbaycanda turizmin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, turizmin inkişafına dair dövlət proqramlarının icrası bu sahədə böyük uğurlara səbəb olmuşdur. Bu sahədə dövlətin apardığı siyasət turizmin inkişafına güclü təkan verir və Azərbaycanda turizm sektoru sürətlə inkişaf etməkdədir. İnşa olunan otellər, yüksək standartlara uyğun xidmətin göstərilməsi diqqətdədir. Bu baxımdan turizm-ekskursiya işinin təşkilində bələdçilərin, bələdçitərcüməçilərin rolunu ayrıca qeyd etmək lazımdır.

Reallıqlar göstərir ki, müasir dövrimizdə Azərbaycanın turizm ölkəsinə çevrilməsi və dünya arenasında öz sözünü deməsi üçün böyük potensialı vardır. Zəngin təbii sərvətləri, qədim tarixi və memarlıq abidələri, özünəməxsus mentaliteti, əlverişli ictimai coğrafi mövqeyi, eləcə də Xəzərin sahil zonaları turizmin inkişafında xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Təbii ki, turizm insanların səyahətlərinin təşkilinə, onların mənəvi rahatlığına xidmət etməklə bərabər, maarifləndirmək, dünyagörüşünün inkişafı baxımından da əhəmiyyət kəsb edən bir sahədir.

Bu gün ölkəmizin regionlarda böyük infrastruktur layihələri həyata keçirilir, müasir yollar çəkilir, sosial obyektlər inşa edilir. Heç bir layihə təxirə salınmır. Bu onu deməyə əsas verir ki, Azərbaycan Prezidentinin siyasətinin mərkəzində vətəndaşların rahat həyat şəraiti və məmnunluğu dayanır. Təbii ki, görülən işlər turizmin inkişafında da öz sözünü demiş olur.

AZƏRBAYCANIN TURİZM MƏRKƏZLƏRİNDƏ BEŞULDUZLU OTELLƏR

Bu gün Azərbaycanın bir çox region və ərazilərində yüksək səviyyəli, müasir tələblərə cavab verən otellər inşa edilərək istifadəyə verilib. Dünyada tanınmış və inkişaf etmiş böyük otel şəbəkələri artıq ölkəmizdə fəaliyyət göstərir və onların sayı durmadan artır. Müasir günümüzdə demək olar ki, ölkənin hər bölgəsində turistləri qarşılayacaq otellər vardır ki, bu da uğurlarımız sırasında yer alır. Vurğulamaq yerinə düşər ki, turizm sahəsi xidmət sektoru olmaqla bərabər, həm də iqtisadiyyatın əsas maliyyə mənbəyi kimi çıxış edir. Həm də ölkəmizdə müasir tələblərə cavab verən otellərin inşası Azərbaycanın iqtisadi gücünün təcəssümüdür.

Bölgələrdə tikilən otellər də öz müasirliyi, gözəlliyi ilə seçilir. Belə ki, Azərbaycanın turizm mərkəzinə çevrilən Qəbələ şəhərində bir neçə beşulduzlu otel fəaliyyət göstərir. Təsəvvürü deyil ki, Qəbələ həm yaz-yay, həm də qış turizmi üçün ideal bölgə hesab edilir. "Qafqaz Tufandag Mountain Resort Hotel", "Qafqaz Sport Hotel", "Qafqaz Karvansaray Hotel", "Qafqaz Gabala City Hotel" və s. öz müasirliyi, dizayni, rahatlığı baxımından diqqətə layiqdir. Regionların sosial-iqtisadi inkişafı layihələri çərçivəsində istifadəyə verilən turizm obyektləri sırasında Gəncədə "VEGO", Naftalanda "Chinar Hotel & SPA Naftalan", "Naftalan Hotel by Rixos", "Qarabağ SPA and Resort", Qusarda "Şahdağ", "Pik Palas", Qaxda "El Resort", Tovuzda "Ayan Palace" otellərini, Şəmkirdə "Excelsior Hotel Shamkir", Şəkidə "Green

Hill Inn" mehmanxanalarını və Şəkidə "Shaki Palace" otelini qeyd etmək olar ki, onların da hər biri müasirliyi ilə diqqət çəkir. Təbii ki, Azərbaycanda olan otellər qeyri-neft sektorunun, eləcə də turizmin inkişafına töhfə verir.

TARİXİ VƏ MƏDƏNİ İRSƏ SAHİB MƏKAN

Son illər ölkəmizdə tarixi abidələrin bərpası və qorunması istiqamətində bir sıra layihələr icra olunub. Ölkə başçısının böyük diqqət və qayğısı sayəsində ölkəmizdə tarixi abidələrin tədqiqi, mühafizəsi və bərpası, mədəniyyət nümunələrinin beynəlxalq aləmdə təbliği istiqamətində böyük işlər görülür. Bütün bunlar isə Azərbaycanın global dünyaya öz maddi və mənəvi mədəniyyəti ilə birgə inteqrasiyasını təmin edir. Xalqımızın yaratdığı mədəni irs nümunələrinin dünyada tanınması istiqamətində də uğurlara imza atılıb. İçərişəhər memarlıq kompleksi, Qobustan Dövlət Tarixi-Bədii Qoruğu UNESCO-nun Dünya İrsi Siyahısına daxil edilmişdir. Qobustandakı muzey isə 2013-cü ildə Avropanın ən yaxşı muzeyləri sırasında olub. İsmayılı rayonu Basqal qəsəbəsinin ərazisi zəngin tarixi və mədəni irsə sahibdir. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Turizm Agentliyi "Basqal" Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğu Basqal qəsəbəsinin qədim hissəsini əhatə edir. Qoruğun ərazisində orta əsrlərə aid Qalabaşı qalası, Qoşabulaq, Dəmirçibazar, Dərəməhəllə, Xarabiyan, Kələküçə, Qəlibəh, Çayqırağı kimi tarixi küçələr, Bazar meydanı yerləşir. Basqalın IX-XIX əsrlərə aid istehkamları, Şeyx Məhəmməd məscidi, Hacı Bədəl məscidi, su və kanalizasiya şəbəkələri, tarixi hamamları, sənətkar karxanaları, mülkləri tarix-mədəniyyət abidələri mədəni irsimizin qiymətli nümunələri sırasında yerləşir. Etnoqrafik və elmi-tarixi araşdırmalar nəticəsində Basqalın tarixi dərinliklərini araşdıraraq qoruğun elmi-inventar fondu hazırlanıb, əski əlifba ilə yazılmış

dini, elmi və sosial həyatla bağlı minlərlə qiymətli əlyazma mətni aşkar edilərək fonda təhvil verilib. Basqal və ətraf ərazilərin tarixi və mədəni irsi ilə birbaşa bağlı olan qeyri-maddi mədəni irs nümunələri toplanıb, qədim divarüstü yazılar, daş qəbirələr, müxtəlif kitabələr dərinlikdən tədqiq edilmiş və dövlət mühafizəsinə götürülüb. Basqalda yaşayan əhəlinin son iki yüz il ərzində məşğuliyyəti, sənətkarlıq nümunələrinin tarixi təkamülü üzə çıxarılıb, elmi-publisistika və mədəni turizm sahələrində istifadə ediləcək çoxsaylı tarixi materiallar əldə olunub. Basqalın mədəni irsinin əsas elementi olan kələğayı naxışları toplanıb, inventarlaşdırılıb və nəşr edilib.

ŞƏRQ MEMARLIĞININ NÜMUNƏSİ

XVII əsrə aid memarlıq abidəsi olan Basqal hamamı klassik Şərqi memarlıq üslubunda inşa edilmişdir. "Basqal" Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğunun ərazisində yerləşən Basqal hamamı yerli əhəmiyyətli memarlıq abidəsi kimi (inv.4466) dövlət mühafizəsinə götürülüb. Qoruğun mühüm tarixi abidələrindən biri hesab olunan Basqal hamamı maddi-mədəniyyət nümunələrimizin qorunması məqsədilə dövlət nəzarətinə götürülüb, Bazar meydanında Hamam Muzeyi olaraq əsaslı şəkildə bərpa edilmişdir. Aparılan tədqiqatlar nəticəsində 1854-cü ildə tikilən tarixi-memarlıq abidələrindən biri olan Hacı Bədəl məscidi, nəhəng gövdəsi və iri koğuşu ilə seçilən, dünyada əkilmə tarixi dəyişikliklərin yeganə ağac, 1563-cü ilə aid edilən və keçmişdə Basqal camaatı tərəfindən "Pir Çinar" adlandırılan müqəddəs hesab edilən çinar ağacı, XV əsrə aid olunan, 2020-ci ildə arxeoloji qazıntılar nəticəsində aşkara çıxarılib tarixi üslubda yenidən təmir edilmiş "Pir çinar bulağı" və onlarla digər tarixi abidələr haqqında müfəssəl məlumatlar əldə edilmişdir.

Basqal qəsəbəsi nadir memarlığı, qədim ipəkçilik, dəmirçilik kimi xalq sənətkarlığı

ənənələri və orta əsr şəhərsalma mədəniyyəti ilə Azərbaycanın mədəniyyət tarixində xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Basqal tarixən Lahıc, Şəki, Qəbələ və Şamaxıdan gələn yolların kəsişməsində yerləşərək qovşaq funksiyasını, sosial-iqtisadi və ticarət mərkəzi rolunu oynayır.

Əlbəttə ki, tarixi abidələr daş yaddaşımızda çevrilib və hər bir xalqın kimliyini, keçdiyi tarixi yolu xatırladır. Bu abidələrin qorunması istiqamətində dövlətimiz tərəfindən ardıcıl tədbirlər həyata keçirilir.

Ölkəmizin ayırı-ayrı bölgələrində nadir memarlıq abidələri vardır. Qobustan qaya təsvirlərini dünya miqyasında görmək istəyən çoxlu insanlar vardır. Qədim insan məskənlərini görmək, onlarla tanış olmaq hamı üçün maraqlıdır. Azərbaycana gələn hər kəs ölkəmizin tarixini, coğrafi mövqeyini görür. Avropa və Asiya qovşağında yerləşən Azərbaycanın iqlimi, rəngarəng təbii-coğrafi quruluşu bütün il boyu xaricdən turist qəbul etmək imkanına malikdir.

TURİZMİN QLOBALLAŞMASI MÜASİR DÖVRÜN REALLIĞIDIR

Azərbaycanın cənub bölgəsindəki turizm istirahət mərkəzləri "Çənlibel", "Təbəssüm", "Meşəbəyi", "Ağgöl", "Qala" və s. istər yayda, istərsə də qışda turistlərin üzünə açıqdır. Lerik ölkəmizdə turizm diyarı, uzunömürlülər məskəni kimi tanınır. Son illər Lerik-Kəlvəz, Noda-Şingədulan-Xanagah, Piran-Hamarat-Vijaker yollarının istifadəyə verilməsi diyarda yeni turizm mərkəzlərinin açılmasına səbəb olub. Azərbaycanın dilbər guşəsi olan Göygöl Azərbaycanın ən gözəl və ecazkar

təbii su hövzəsidir. Göygöl Gəncə şəhərindən 25 kilometr cənubda eyniadlı rayonda, Murovdağın şimal ətəklərində dəniz səviyyəsindən 1500 metrə qədər yüksəklikdə yerləşir. Bu göl 1139-cu ildə Gəncə şəhəri yaxınlığında baş vermiş dağıdıcı zəlzələdən sonra Kəpəz dağının dağılan zirvəsinin Ağsu çayının qarşısını kəsməsi nəticəsində yaranıb. Yaranan şəffaf sulu hövzə Göygöl adlandırılıb. Buranın nadir təbiətini, flora və faunasını qorumaq üçün 1965-ci ildə Göygöl Dövlət Təbiət Qoruğu yenidən təşkil edilmişdir. Göygölün şimal sahilini və onun ətrafı populyar istirahət zonasıdır. Bu yerlərin havasının tənəffüs yolları və əsəb sistemi xəstəliklərindən əziyyət çəkənlər üçün müalicəvi əhəmiyyəti olduğu hesab edilir. Gölün ətrafında yay mövsümündə turistlərin sevimli məkanı olan, müxtəlif turist bazaları, istirahət evləri, pansionatların olduğu Hacıkənd kurort zonası yerləşir. Bir neçə turist marşrutu da bu yerlərdən keçir. Etiraf edək ki, turizmin qloballaşması müasir dövrün reallığıdır. Turizmin təşkilinə üstünlük verən ölkələr dünyanı tam şəkildə qəbul edir, onun hər yerində sülhün, əmin-amanlığın qorunmasına çalışırlar. Çünki müharibələr, münafiqlər, terror hadisələri turizmin inkişafına mane olan ən başlıca amillərdir. Bu gün ölkəmizdəki sabitlik, əmin-amanlıq turizmin də inkişafında önəmli faktordur.

Turizmin inkişafı çox mürəkkəb məkanda yerləşən ölkəmizin dünyaya daha real şəkildə təqdim edilməsinə də təsirini göstərir. Bu gün işğaldan azad olunan ərazilərimizdə böyük turizm imkanları var. Kəlbəcərin isti suyu, Şuşanın, Laçının sərin bulaqları və əzəmətli dağları, meşələri. Turizm səfərlərinə gələn xarici ölkə vətəndaşlarına ölkəmizin tarixi və mədəniyyəti, onun mənəvi dəyərləri haqqında geniş məlumatların çatdırılması Azərbaycanın dünya ölkələrinə tanınması baxımından diqqətə layiqdir. Bütün bu reallıqları nəzərə alaraq Azərbaycan turizmi sistemli şəkildə inkişaf etdirilir.

Zümrüd BAYRAMOVA

Hasar... Günümüzdə ən dəbdə olan tikinti. İndi artıq insanlar ev tikib, sonra hasar çəkmirlər. Əksinə, torpağı alar-almaz, ilk iş ərazinin hasarlanması olur. Hasarlanma da nə hasarlanma... İnsanlar sanki bir-birləri arasında Çin səddi çəkir. Ölkəmizin istənilən şəhər, qəsəbə və kəndində bunu görmək mümkündür ki, hündür hasarlar qonşular arasında münasibətləri məhv edib, qonşuluq əlaqələrini aradan qaldırıb. İndi uca hasarlar dəyərlərimizi azaldan bir vasitəyə çevirib. Bəzən üç metr, bəzənə bundan da hündür tikilən hasarlar əsrlərlə yaşadılan qonşuluq münasibətlərinin dünəndən bu günə gəlməsinə qarşı silaha çevrilib.

Elə bugünkü uca hasarların fonunda çox da uzaq olmayan keçmiş getməmək mümkün deyil. Bugünkü hasarlar vaxtilə evlərimiz arasındakı hasarları xatırlatmaya bilmir. Düşünürsən və deyirsən: o hasarlar, bu hasarlar...

Onlar əslində hasar deyildi

Bir neçə ilə qədər şəhər, qəsəbə və kəndlərimizdə qonşular arasındakı hasarlar gəlir göz önünə. Onlara əslində hasar demək də olmazdı. Çünki hazırda gördüklərimizə əsa-

sən hasar dedikdə göz önünə hündür, keçilməz bir sədd gəlir. Bu səbəbdən də onlar hasar deyildi. Onlar çəpər, simdən toxunan şəbəkə idi. O çəpərlər bugünkü hasarlardan tamamilə fərqlənirdi. Sadəcə qonşunun toyuq-cücəsinin o biri qonşuya ziyan verməməsi, bəlkə də ərazilərin bilinməsi üçün çəkilirdi, bilmirəm, lakin onların varlığı elə bir rol oynamırdı. Çünki bir qonşunun heyətindən o biri qonşunun heyəti də, evi də görünürdü, səsi də aydınca eşidilirdi.

Həmin çəpərlər bugünkü hasarlar qədər baha başa gəlmirdi. Kol-kosdan, qamışdan, ağacların budanmış budaqlarından düzəldilirdi. Adətən böyütkən, moruq kimi gövdəsi tikanlı olan bitkilər çəpər yerinə əkilirdi ki, onun rolunu oynasın. Belə evlərdə isə böyütkən və moruq kollarının bu üzünü ev sahibi, o biri üzünü qonşu yığardı.

Qonşular bu çəpərlərin o tərəf-bu tərəfindən dayanıb söhbət edərdilər. Bir-birilərinə bişirdiklərindən, bağ-bostanda yetişdirdiklərindən pay verərdilər. Bütün evlərdə bu hasarların bir hissəsi əzik olardı. Bu, qonşuların bir-birinə gedib-gəlməsi üçün belə idi. O qədər oradan keçərdilər ki, çəpərin bu hissəsi əyilirdi.

O qonşular oturub çay içmək, istirahət etmək üçün bir ağacın altına xalça-palaz salanda da qonşuya yaxın ağacı seçərdilər. Çünki o biri qonşu da eynilə belə edərdi ki, orada söhbətləşə bilsinlər. Və yaxud taxtadan düzəldilən stol və oturmaqlar üçün də hər iki qonşu tərəfindən çəpərə yaxın yer seçilirdi.

Beləliklə də gözəl qonşuluq münasibətləri, əlaqələri formalaşdı. Qonşu-qonşunun dərdsərini bilirdi. Xeyrindən-şərindən xəbərdar olardı. Xəstəsindən, əsgərə yollananından, gələninəndən-gedənindən xəbəri olardı. Nədənə o çəpərli evlərdən yüksək səslər də gəlməzdi ki, qonşunu narahat etsin. Qonşu qonşunun yolunu belə gözləyirdi. Ona görə də bir-birinin toyunda-düyünündə, yasında yaxından iştirak edərdilər. Birinin qonağı olanda, o biri qonşu köməyə gəlirdi. Burada tanışlıqlar başlanırdı. Dəfələrdə şahidi olmuşuq ki, qonaq qonşuya elə isinişib ki, gedəndən son-

Çoxalan hasarlar, azalan dəyərlər...

ra onunla əlaqələr yaradıb. Bir də gələndə onun adına hədiyyə gətirib. Və yaxud get-gəlləri başlayıb. Bu tanışlıq yeri gələndə qohumluq dərəcəsinə qədər çatıb. Yeni bir-birindən qız alıb, qız veriblər.

Uşaqılıq çağından xatirələr...

Yadımdadır, uşaq vaxtı kəndə gedərdik. Nənəm hana qurub, xalça toxuyardı. O zaman tek nənəgildə deyil, bütün evlərdə xalça toxunurdu. Bir sözlə, qadınlar gedib mağazadan xalça almırdı. Öz döşənəcəklərini özləri istehsal edirdilər. Qonşular axşamlar dəstə-dəstə gəlirdi. Növbə ilə xalça toxuyurdular. Elə bu köməkliliyin sayəsində də bir aya, bəlkə də bundan da tez böyük bir xalça toxunub kəsilirdi, yerə salınırdı.

Biz də nənəmlə, bibimlə birlikdə qonşulara xalça toxumağa gedərdik. Həm də qonşunun qapısından yox, aradakı çəpərin üstündə keçərək. O qədər maraqlı olurdu ki, həmin axşamlar. Qız-gəlinlərin şirin söhbəti, şaqraq gülüşləri otaqla bir olurdu. Arada ağbırçək qadınlar onlara "ay qız, səsiniz ucadan gəlir ha... O tərəfdə eşidilir axı, ayıb deyil?" deyirdilər. Cavanlar da səslərini azaldır, bir az sonra yenə ağbırçəklərin məzəmmətini eşidirdilər.

Axşamçağı mal-heyvan çöldən gələndə elə gözəl mənzərə yaranırdı ki. Bir-birindən görünən heyətlərdə sağılan ineklər, qoyunlar, insanların axşamçağı işləri-o tərəf-bu tərəfə qaçmaları, toyuq-cücəni yemləmələri, onları hinlərinə tərəf səsləmələri, ətrafda tüstüləyən

samovarlar yaradırdı bu mənzərəni. Bir də baxırdın ki, qonşu qadın çəpərin o tərəfindən səsləyir: Ay Tutu xala, pendir mayası varındı, bir atımlıq verəsən mənə, pendir vurmaq istəyirdim, baxıram ki, maya qalmayıb. Süd də qalib əlimdə.

Nənəm də mayanı mənimlə o xalaya göndərirdi. Çəpərin başındanca əlimizi uzadıb verib-alırdıq. Tək maya deyil, bəzən bir atımlıq çay, bəzən iki-üç ədəd kibrit, bəzən 2-3 kartof, bəzən də hər hansı əşya...

Görmədiyimizi gördük

Çəpərin o tərəfinə düşən meyvə o qonşu-

ya çatırdı. Ta bu qonşu deməzdi ki, onu yığ ver mənə, yaxud da özü keçib yığmazdı. Hansı ki, keçmək üçün bir maneə də yox idi. Lakin sonralar qonşular arasında "mənim ağacım, mənim meyvəm" söhbətini də eşitməli olduq. Söhbət metrlərlə yüksələn hasarların o üzündəki və bu üzündəki qonşulardan gəlirdi. Biri qoz çırpanda və yaxud hasara yaxın meyvə qonşunun heyətinə töküləndə əlinə vedrə alıb qonşunun darvazasını döyən, "gəlmişəm meyvəmi yığam" deyənləri də gördük. Meyvə, ağac üstündə bir-birini biabır-rüsəy edən

qonşuları da gördük. "Bu mənimdir, o sənin-dir" deyərək ağı-qaranı aradan götürənləri də gördük. Qonşudan gələn səsə görə bir-birini polisə verən qonşuları da gördük. Bir-birinin adını bilməyən, xeyrindən-şərindən xəbərsiz qonşuları da gördük. Yüzlərlə saya biləcəyimiz belə nümunələri hasarlar yavaş-yavaş ucaldılıb 2-3, hətta bundan da çox metrlərə çatdırılarda gördük. İki qardaşın bir-biriləri arasına nə ucalıqda hasar çəkməsini, nə ucalıqda darvaza qapısı qoymasını gördük.

İndi vəzifədə olanların hamısı ata-baba kəndlərində özləri üçün villalar tikirlər axı. Yayda istirahət üçün. Maraqlıdır, bu evlərə elə hündür hasar çəkirilər ki, ətraf qətiyyəy görünür. Uca bir yamacın başında, heç bir qonşusu olmayan evlərə bu qədər yüksək hasarın çəkilməsi nə üçündür, bunu anlamaq çətindir. Deyəsən, bu hasar məsələsi artıq qonşu ilə aradakı sədd məsələsindən daha artıq bizim təxəyyül xəstəliyimiz ilə əlaqədardır. Çünki qonşu olmayan yerdə hasarın çəkilməsi bundan başqa bir mənə kəsb etmir.

Hasarsız ev olmaz

Müasir dövrün xəstəliyi olan təxəyyül çatışmazlığına görə, hasarsız ev olmaz. Kişinin hasarı olmalıdır. Elə bu qənaətlə də bütün şəhər, qəsəbə və kəndlər daşlaşır. Evlər görünməz olur. Qonşuluq əlaqələri bitməklə yanaşı, təbiətin gözəlliyi də bitir. Gözə görünən yalnız metrlərlə uzanan daş hasarlardır.

Hazırda insanlar ölkəmizdə qanunların hasarı hansı ucalıqda çəkməyə icazə məsələsini də yada salmır. Çünki qonşular çox halda bir-birindən şikayət etmir. Ona görə ki, hamı bu xəstəliyə mübtəla olub və hündür hasar

çəkmək onların hər birinin arzusudur. Heyətə düşən günəşin qarşısının alınması, kölgəliyin yaranması çox vaxt ağıla belə gəlmir. Hansı ki, bağ və şəxsi evlərdə günəşə də, kölgəliyə də böyük ehtiyac var. Çünki həm insanlar, həm heyvanlar, həm də ağac və bitkilər üçün günəş nə qədər əhəmiyyətlidirsə, kölgəlik də bir o qədərdir. Lakin hündür hasarlar günəşin düşmə istiqamətini də, kölgənin yaranma səmtini də dəyişdiriyindən ta bu evlərə ev demək olmaz. Orada yaşamaq isə xəstəlikdən savayı bir şey deyil. Ağac və bitkilər belə heyətlərdə inkişafdan qalır, heyvanlar isə həbsxana həyatı yaşamaqla bərabər, həm də bəzən daimi günəşdən, bəzənə daimi kölgədən bezərək olmayan günəşi və kölgəni axtarırlar.

Hasarların tikintisinə dair tələblər

Hər bir tikinti işi müəyyən qanun çərçivəsində həyata keçirildiyi kimi, hasar tikmək də qanunla tənzimlənir. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Şəhərsalma və Tikinti Məcəlləsinin 73-cü maddəsinə əsasən müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, hasarların hündürlüyü 2 metr 20 santimetrdən çox olmamalıdır.

İki yanaşı torpaq sahəsinin səviyyələri müxtəlif olduqda, hasarın hündürlüyünün istinad nöqtəsi qismində torpaq sahəsinin ən yuxarı səviyyəsi qəbul edilir.

Mühəndis-kommunikasiya təminatı xətlərinin çəkilməsi üçün başqa əlverişli həll yollarının olmadığı təqdirdə, qonşu mühəndis-kommunikasiya təminatı xətlərinin öz sahəsindən keçməsinə icazə verilməlidir.

Qonşu torpaq sahələrinin şaquli planlaşdırılması zamanı atmosfer yağıntılarının və suvarma sularının bir qonşunun torpağından digərinə axmaması üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir. Atmosfer yağıntılarından yaranan suların sahənin relyef mürekkəbliyi ilə əlaqədar qonşu ərazilərdən keçməklə kənarlaşdırılması şəhərsalma və tikintiyə dair normativ sənədlərdə nəzərdə tutulmuş qaydada həyata keçirilir.

Və hasarsız evlər

Avropada evlər arasında hasara ehtiyac duyulmur. Həm ona görə etmirlər ki, yaşayış ərazilərinin gözəlliyinə xələl gətirir, həm də insanlar bunu böyük bir qüsurlu kimi görür. Hasarlı evlər xüsusilə müsəlman ölkələrinə xasdır. Maraqlıdır, Avropa eynilə bizim 30-40 il öncəki təkəkkürümüzdədir, lakin biz bəlkə də Avropanın bizdən görüb-götdürdüklerinin əksinə çıxıb "müasirləşmişik".

Hasara ehtiyac varmı? Düşünürəm ki, əsla. Mədəni və elə bu cür də yaşamağı bacaran insan üçün evlər arasında hasara ehtiyac olmaz. Çünki onlar bir-birinə ziyan verməyəcək. Hasar bəlkə də olar, lakin dizə qədər, ərazini müəyyən etmək üçün. Lakin onu metrlərlə yüksəyə qaldırmaq təxəyyül xəstəliyindən başqa bir şey deyil.

Nə üçün hasarları hündür tikirik? Bu sualı özünə verən olubmu? Bəlkə də dərinəndən düşünsək, hasarı tikməyə başlayarkən bunu götür-qoy etsək, o qərara gələrik ki, bu, əbəsdir. Biz bəlkə də hasarları ucalda-ucalda oğurluq etmək istəyənlərin də ağılı qarışdırıb onları cəlb edirik. Bu, özümüzü qorumaqdırsa, axı cinayətə elə özümüz revac veririk.

Yox, əgər başqa nə üçünsə hasarlar göyə qalxırsa, bax bunu da dərinəndən düşünmək lazımdır. Əslində isə biz hasarları yüksəltməzdən əvvəl öz təxəyyülümüzü, düşüncəmizi yüksəltməliyik. Hasarları ucaltırmazdan əvvəl mədəni səviyyəimizi, dünyaya baxışımızı yüksəltməliyik, deyilmi? Hasarla nəyi isə qoruya biləcəyimizi sanınca, özünüterbiyəyə daha üstünlük verməliyik. Belə olardısı, hasarlar elə əvvəlki kol-kosdan olan çəpərlər kimi qaldı. Ta hasarları daşlaşdırmaqla, yüksəltməklə dəyərlərimizi azaltmazdıq...

Mətanət Məmmədova

Almaniyanın müdafiə naziri Boris Pistoriusun Vaşinqtonda apardığı danışıqlar konkret nəticələr verib: Ukrayna alman pulu ilə iki Patriot hava hücumundan müdafiə sistemi alacaq. Eyni zamanda, Berlin üçün Bundesverə silah tədarükü üçün yeni müqavilələr və Amerika kontingentinin Almaniya saxlanılması ilə bağlı əsas məsələlər pərdə arxasında qalıb. Lakin bütün dünya Pistoriusun "rus əsgərlərini öldürməyə" hazır olması barədə bəyanatını eşidib və bu, Moskvanın dərhal reaksiyasına səbəb olub: Kreml birbaşa olaraq Almaniyanın hərbi təhlükəsinin geri qayıtdığını bəyan edib.

Almaniyanın müdafiə naziri Boris Pistoriusun Vaşinqtona səfərini əminliklə inauqurasiya adlandırmaq olar: Donald Tramp administrasiyası Ağ Evə gəldikdən sonra o, amerikalı həmkarını yalnız birgə tədbirlərdə görüb. Pentaqonun rəhbəri Pit Heqset Pistoriusu şəərəflə qəbul edib və Almaniyanın yeni hökumətini ölkənin NATO-nun getdikcə fəal üzvünə çevrilməsi faktına görə tərifləyib. O, Almaniyanın müdafiə xərclərini 2029-cu ilə qədər ÜDM-in 3,5%-nə, 2035-ci ilə qədər isə 5%-ə çatdırmaq planlarını təsdiqləyib. Heq-

Almaniya silahlanır

Müdafiə naziri Vaşinqtondan ölkəsi və Ukrayna üçün silah istəyib

dan xəbərdardır, lakin hələ ki, rəsmi təsdiq yoxdur.

Berlin Amerika kontingentinin mümkün ixtisarından da narahatdır: hazırda Almaniya 38 min ABŞ əsgəri yerləşdirilib. İlk prezidentlik dövründə Tramp artıq onların sayını 25 minə endirməklə hədələyib. İndi Vaşinqton Amerikanın Avropadakı hərbi mövcudluğunu nəzərdən keçirir, Almaniya bu planın həyata keçirilməyəcəyinə dair təminat almaq niyyətindədir. Kansler Merz artıq Tramp bu məsələni müzakirə edib və ABŞ kontingentini azaltmamaq üçün onun şifahi razılığını alıb. Pistorius bunun təsdiqini eşitmək istəyirdi.

Silah müqavilələrinin təfərrüatları və Amerikanın hərbi mövcudluğu pərdə arxasında qalsa da, Berlindən gələn müsbət siqnallar danışıqların rəvan getdiyini göstərir.

Boris Pistorius ABŞ-a səfəri ərəfəsində

set həmçinin Litvada alman zirehli briqadasının yazda başlamasını müsbət fakt kimi qeyd edib.

Bütün bunlar Almaniyanın qeyri-məhdud müdafiə xərcləri hesabına militarizasiya kursu keçən kansler Fridrix Mersin siyasəti sayəsində mümkün olub. Onun hakimiyyətdə olduğu iki ay yarım ərzində bu ölkə Ukraynanın əsas silah tədarükçüsünə çevrilib. İndi Merz uzaqmənzzilli raketlərin birgə istehsalını maliyyələşdirməyə və onların sonradan Kiyevə təhvil verilməsi üçün ABŞ-dan silahların alınmasına dair danışıqlara hazır olduğunu bəyan edir. Pistoriusun Vaşinqtona səfəri bu təşəbbüslərin irəliləməsinə kömək etməli idi.

İki müdafiə nazirliyinin rəhbəri arasında danışıqlar Donald Trampın Ukrayna münafişesinin 50 gün ərzində bitməyəcəyi təqdirdə Rusiya və onun ticarət tərəfdaşlarına qarşı 100% tariflərin tətbiqi ilə bağlı bəyanatı ilə üst-üstə düşüb. O, həmçinin Kiyevi "Patriot" hava hücumundan müdafiə sistemləri ilə təchiz etmək imkanını açıqlayıb. Ukrayna üçün bu sistemlərin alınması Pistoriusla Heqsetin görüşünün mövzularından biri olub.

Bundesverin başçısı bir neçə aydır ki, Almaniyanın iki sistem alması ideyasını irəli sürür ki, bu sistemlər ya birbaşa Kiyevə, ya da qəbul edildikdən sonra Berlin vasitəsilə ötürüləcək. Heqset əvvəlcə bu fikrə soyuqanlı olsa da, Vaşinqtondakı görüş zamanı onunla razılaşmağa hazır idi, əslində baş verən budur.

Danışıqlardan sonra Pistorius bildirib ki, o, Heqsetlə sövdələşmə ilə bağlı bütün məsələləri "tez və sakitcə" həll etmək qərarına

gəlib. "Spiegel" yazır ki, tərəflər hələ də sistemlərin modifikasiyası və onların çatdırılma vaxtı barədə qərar verməlidirlər. Seçimlərə 1 milyard dollar dəyərində yeni sistemlərin alınması və ya əvvəllər ABŞ-da xidmətdə olan işlənmiş sistemlərin alınması daxildir. Onda onların qiyməti daha aşağı olacaq.

Ukrayna münaqişəsində əsas sülhməramlı "müharibə partiyasına" necə qoşuldu

Bununla belə, danışıqların əksəriyyəti Bundesverin silah ehtiyatlarının artırılması ilə bağlı idi. Ukrayna münaqişəsi başlayan bəri Almaniya özünün üç Patriot sistemini Ukraynaya təhvil verib, doqquzunu xidmətdə qoyub (onlardan ikisi Polşadakı Rzeşov hava limanını qoruyur). Spiegel-ə görə, qalanları təmir və ya modernləşdirmədən keçir. Nəticədə Almaniyanın hava hücumundan müdafiəsi soyuq müharibə dövründəkindən daha zəifdir. İndi Almaniya 2024-cü ildə bağlanmış müqaviləyə əsasən dörd Patriot

sisteminin çatdırılmasını gözləyir. Berlin həmçinin ABŞ-dan 2000 km-ə qədər məsafə qət edə bilən "Tomahawk" raketlərini buraxa bilən "Typhon" mobil buraxılış qurğularını almaq niyyətindədir. Berlinin F-35A qırıcılarının tədarükü ilə bağlı müqaviləni genişləndirmək niyyətində olduğu da bildirilib. Almaniya artıq 35 belə qırıcı almaq üçün müqavilə imzalayıb və indi onların ümumi sayını 50-yə çatdırmağı planlaşdırır.

Pistorius üçün eyni dərəcədə vacib vəzifə Amerikanın Almaniya hərbi mövcudluğunu saxlamaq perspektivlərini və onun mümkün genişlənməsini aydınlaşdırmaq idi. Co Bayden prezidentlikdən getməzdən əvvəl 2026-cı ildən Almaniya müvəqqəti olaraq orta mənzilli raket sistemlərinin yerləşdiriləcəyini vəd edib. Tramp administrasiyası bun-

"Financial Times" qəzetinə müsahibə verib və orada Almaniyanın hərbi təchizlənməsinin məqsədlərini açıqlayıb. "Mən həmişə əmin olmuşam ki, əgər siz sülh və detensiya haqqında bərabər şərtlərlə danışımaq istəyirsinizsə, o zaman bunu yalnız güclü mövqedən edə bilərsiniz. Kimisə qorxutmaq üçün deyil, bunu aydınlaşdırmaq üçün: biz nəyə qadir olduğumuzu bilirik, sizinlə sülh şəraitində yaşamaq istəyirik, amma düşünməyin ki, biz zəiflik və ya özümüzdü müdafiə edə bilmirik", - o deyib. Eyni zamanda, Pistorius vurğulayıb ki, əgər mühafizə siyasəti nəticə verməyə və Moskva NATO ölkələrindən birinə hücum edərsə, Almaniya "rus əsgərlərini öldürməyə" hazır olacaq.

Pistoriusun sözləri alman siyasətçilərinin Ukrayna münaqişəsi başlayandan bəri söylədiyi ən sərt bəyanat olub və Kreml dərhal buna cavab verib və "Almaniya yenidən təhlükəli hala gəldi" işarə edib. Rusiya prezidentinin mətbuat katibi Dmitri Peskov RBC-yə bildirib ki, Almaniya Müdafiə Nazirliyinin rəhbərinin belə bir şey deyəcəyinə inanmaqda çətinlik çəkib, "amma təəssüf ki, belədir".

V.VƏLİYEV

Ölkəmizdə təbiətə, meşələrə münasibət dövlətimiz tərəfindən hər zaman diqqətdə olub. Ekoloji tarazlığı qorumaq baxımından diqqətdə saxlanılır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22 may 2003-cü il tarixli Sərəncamı ilə meşələrin bərpa olunmasına və artırılmasına dair Milli Proqram təsdiq olunmuşdur. Bu proqrama əsasən, ildə orta hesabla 10 min hektar sahədə yeni meşələr salınıb və meşə bərpa tədbirləri həyata keçirilib. Bundan başqa, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Sərəncamı ilə 2010-cu il "Ekologiya ili" elan edildi. Bütün bunlarla yanaşı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın "Hər yerdə bir ağac əkək!" çağırışı nəticəsində respublikamızın hər yerində yaşıllaşdırma sahəsində çox böyük işlər görülmüşdür və bu ənənə halını alıb. Təbii ki, bu addım da meşələrin artırılmasında böyük rol oynayır.

Təbii ki, təbiətə qayğı hər kəsdə olmalıdır. Azərbaycan öz füsunkar gözəlliyi, zəngin təbii sərvətləri, al-

Canlı təbiətə qarşı terror

manda, dövlət təbiət qoruqları və yasaqlıqların da olduğunu bildirib: "Laçın rayonunda Qaragöl Dövlət Təbiət Qoruğu 1987-ci ildə yaradılıb, 240 hektar sahəsi var idi, tamamilə məhv edilib, talan olunub və bütün ağaclar qırılıb. Zəngilan rayonunda Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoruğu 1974-cü ildə Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə yaradılıb. Bu, Avropada unikal meşə sayılır və burada nadir çinar ağacları var idi. Bu qoruq 107 hektarı əhatə edib, indi isə cəmi 42 hektarı qalıb. Bu, erməni vəhşiliyinin növbəti təzahürüdür. Bu, onu göstərir ki, onlar başa düşürdülər və bildirdilər ki, bu torpaqlarda müvəqqəti oturlublar. Onlar bizim evlərimizi dağıdıblar, tarixi abidələrimizi dağıdıblar, məscidlərimizi dağıdıblar, meşələrimizi də dağıdıblar. Nadir çinar meşəsindən cəmi 42 hektar qalıb".

Kəlbəcər ərazisində adı "Qırmızı Kitab"a salınmış neçə-neçə flora faunamıza aid olan qiymətli nümunələr var. Adı "Qırmızı Kitab"a salınmış Kəlbəcər rayonunda yerləşən ayrındığı növündən ibarət 968 hektar meşə qırılaraq mebel istehsalı üçün Ermənistanla göndərilmişdi. Erməni separatçı qüvvələri tərəfindən ekoloji tarazlığın pozulmasını əks etdirən reallıqlardan biri hələ sovetlər birliyində yaşadığımız illərdə Ermənistan tərəfindən Qarabağın Topxana meşəsində qiymətli ağacları vəhşicəsinə qırılması faktıdır.

Erməni təcavüzkarları işğal illərində Azərbaycanın meşə örtüyünün sistemli şəkildə məhv edilməsindən "doymayan" ermənilər 44 günlük müharibə zamanı Qarabağın ekolojiasına bir daha zərbə vurdular. Ermənilərin fosfor bombalarından istifadə etməsi nəticəsində baş verən yanğınlar meşə massivlərinin geniş ərazisini əhatə etdi. Hərbi əməliyyatların dayandırılması haqqında saziş bağlandıqdan sonra isə ermənilər möhlət hüququndan istifadə edərək Kəlbəcərdə tələm-tələsik meşələri qırmağa və evləri yandırmaya başladılar.

Bütün bunlara baxmayaraq, Azərbaycana məxsus olan və təbiətin sağlamlığına təsirini göstərən qoruq və yasaqlıqlar bu gün yenidən bərpa olunur. Qeyd etdiyimiz kimi, biz təbiətin bir parçasıyıq. Onu qorumaqda hər kəs məsuliyyətlidir. Ölkəmizi, dünyamızı yaşıllıqlara qarş etməliyik. Əbəs deyil ki, müasir dünyamızı narahat edən məsələlər sırasında zəngin və fərqli ətraf mühitin, planetimizin qorunması diqqətdədir. Beynəlxalq ictimaiyyət, siyasi və elmi dairələr ətraf mühitə bağlı problemlərin həllində maraqlıdır. Dünyada yaşayan insanlar ekoloji problemlərə xüsusi önəm verərək planetimizə görə məsuliyyət daşıyırlar. Bioloji müxtəlifliyin, həyatımızı sağlam, maraqlı və rəngarəng edən və varsa hamısının qorunub saxlanmasına hər kəs, bütün dünya ictimaiyyəti töhfələrini verməlidir.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI

əlvan florası və faunası ilə bütün dünyada şöhrət qazanıb. Respublikamızın meşə fondu sahəsi 1213,7 min hektar olmaqla ümumi ərazinin 14%-ni təşkil edir. Meşə ilə örtülül sahələr isə 1021min hektardır ki, bu da respublika ərazisinin 11,8 %-ni əhatə edir. Demək, Azərbaycanın meşə fondu kifayət qədər ərazini əhatə edir. Ekoloji mühitin əsas tərkib hissələrindən hesab olunan meşələr global ekoloji problemlərdən hesab olunan iqlim dəyişmələrinin, səhrələşmə proseslərinin genişlənməsinin, bioloji müxtəlifliyinin azalmasına, atmosferdə qaz balansının pozulmasının qarşısının alınmasında böyük əhəmiyyət daşıyır. Bununla yanaşı, Azərbaycanın sosial-iqtisadi, mədəni, müdafiə sahəsindəki inkişafında da əhəmiyyətli rola malikdir.

insan məhv olar. Təbiətə gözəllik, yaraşır verən, onu zənginləşdirən isə meşələridir. Bu da bizim sağlamlığımız üçün çox vacib şərtlərdən biridir. Biz yaşıllığı nə qədər çox artırısaq hava o qədər təmiz olar, meşələrin qırılması təbiətin məhvi deməkdir. Meşələrin qırılması oksigenin azalmasına, ekologiyanın pozulmasına gətirib çıxarır ki, bu da təbiətin məhvi deməkdir. Ulu Öndər Heydər Əliyev deyirdi: "Əgər kimsə sağlam ağacı kərsə, o nəinki xalqına, millətinə, ölkəsinə xəyanət edir, o öz ailəsinə, özü-özünə xəyanət edir. Ona görə də, siz hər bir ağacın qorunması uğrunda mübarizə aparmalısınız...".

Əlbəttə ki, ermənilərin Azərbaycanın flora və faunasına vurduğu ziyan canlı təbiətə böyük bir zərərdir və bu vəhşilikdir. Bir ağacı becərmək, ərşəyə gətirmək onilliklərin hesabına mümkün olduğu halda, bir neçə saat ərzində canlı təbiətə təcavüz edən ermənilər onu məhv ediblər. 1969-cu ildə yaradılan Qubadlı Dövlət Təbiət Yasaqlığının 1988-ci ildə sahəsi 8500 hektar olduğu halda, 2020-ci ildə bu 6923 hektar olub. 1577 hektarı er-

məni təcavüzkarları dağıdaraq, bunu talan ediblər. Laçın Dövlət Təbiət Yasaqlığı. Zəngilan rayonunda Arazboyu Dövlət Təbiət Yasaqlığı erməni təcavüzünə məruz qalıb.

"NADIR ÇINAR MEŞƏSİNDƏN CƏMI 42 HEKTAR QALIB"

Qeyd edək ki, Ermənistanın təcavüzü nəticəsində meşələrimizə külli miqdarda ziyanlar vurulub. Belə ki, 30 ilə yaxın bir zamanda işğalda olan Kəlbəcər, Laçın, Zəngilan kimi ərazilərdə meşələr vəhşicəsinə qırılaraq talan edilmişdir. Orada bitən çox qiymətli palıd, fısqıq, vələs, ağcaqayın, ayı fındığı, qoz, şərç çınarı kəsilərək Ermənistanla daşınmışdır. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev çıxışlarının birində demişdir: "İndi azad edilmiş ərazilərdə 1988-ci ildə meşə fondu 228 min hektar təşkil edirdi, 2020-ci ildə isə cəmi 174 min hektar. Yəni, 54 min hektar meşə fondu məhv edilib, qırılıb və bu, erməni cinayətinin növbəti nümunəsidir". Dövlət başçısı azad edilmiş torpaqlarda, eyni za-

"SİZ HƏR BİR AĞACIN QORUNMASI UĞRUNDA MÜBARİZƏ APARMALISINIZ..."

İnsan təbiətin bir parçası, bir hissəsi və onun ən ali üzvüdür. Bioenergetik varlıq olan insan təbiətlə birgə təmasdadır, yaşayır və inkişaf edir. Demək, təbiətsiz canlı varlıqlar,

Müasir dövrdə insanların yaşadığı coğrafi mühit onların sosial davranışlarına, psixoloji sağlamlığına və həyat tərzinə birbaşa təsir göstərir. Bu baxımdan şəhər həyatı ilə kənd həyatı arasında həm sosial struktur, həm də psixoloji vəziyyət baxımından əhəmiyyətli fərqlər müşahidə olunur. Hər iki yaşayış mühiti özünəməxsus üstünlüklər və çatışmazlıqlarla xarakterizə olunur və fərqli həyat tərzlərini formalaşdırır. SİA mövzu ilə bağlı araşdırma aparıb.

Sosial mühit və ictimai əlaqələr

Kənd həyatında insanlar arasında münasibətlər daha sıx, birbaşa və kollektiv xarakter daşıyır. Qohumluq əlaqələri, qonşuluq münasibətləri və qarşılıqlı yardım prinsipləri kənd mühitində daha güclü şəkildə qorunur. Bu, sosial dəstək şəbəkəsinin daha möhkəm olmasına, insanların bir-birinə daha çox arxalanmasına şərait yaradır. Əksinə, şəhər mühitində fərdiyyətçilik və anonimlik daha

Şəhər həyatı və kənd həyatı: sosial və psixoloji fərqlər

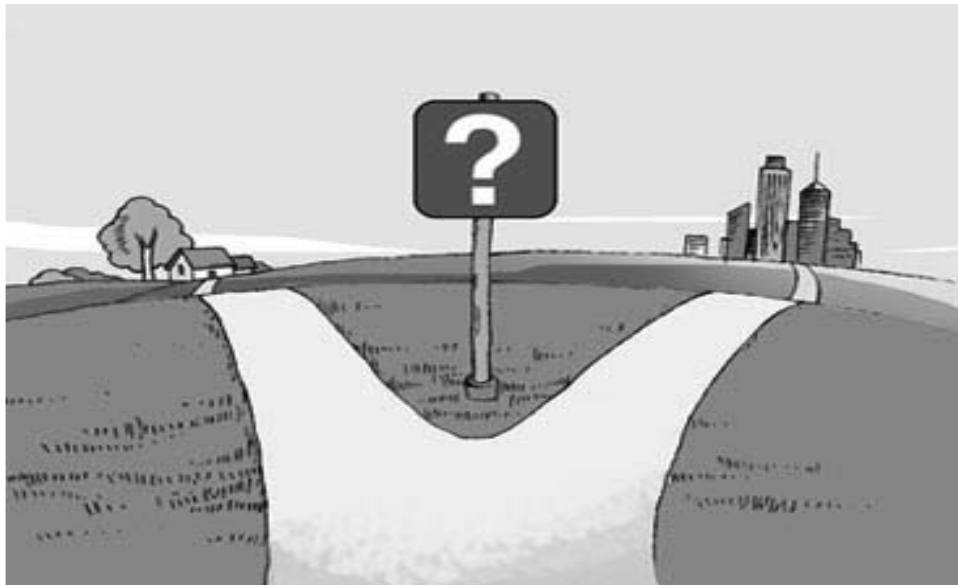
ları və həyat məqsədlərinə uyğun olaraq qiymətləndirilməlidir. Müasir dövrdə şəhər və kənd arasında olan uçurum texnologiya, infrastruktur və informasiya vasitəsilə tədricən azalır, lakin psixoloji və sosial struktur fərqləri hələ də qalmaqdadır.

Azərbaycanın şəhər və kənd əhalisi ilə bağlı ən son statistik göstəricilər, həmçinin onların sosial-psixoloji fərqlər:

Əhali bölgüsü

* 2023-cü ildə Azərbaycanın əhalisinin təxminən 57.6% i şəhər, 42.4% i isə kənd əhalisi olmuşdur.

* Dünya Bankın 2024 hesabatına görə kənd əhalisinin payı təqribən 42 %, şəhər əhalisi isə 58 % təşkil edir.

çox üstünlük təşkil edir. İnsanlar burada daha çox fərdi maraqlara yönəlmiş həyat tərzini sürür və qonşularla münasibətlər tez-tez formal səviyyədə qalır. Şəhər həyatının intensiv ritmi sosial əlaqələri zəiflədə, sosial təcrid və tənha həyat tərzini artırır.

Psixoloji vəziyyət və emosional rifah

Kənd həyatı, təbiətə yaxınlıq və sakitlik səbəbilə emosional sabitlik və stressin daha az olması ilə xarakterizə olunur. Sadə həyat tərzini, fiziki əmək və təbii qida istehlakı da psixoloji rifahı dəstəkləyən amillərdir. Kənd sakinləri, adətən, həyatla daha barışıq və təvazökar münasibət qururlar.

Buna qarşılıq, şəhər həyatı daha çox psixoloji yüklənmə və stresslə müşayiət olunur. Tıxaclar, səs-küy, iş yükü, sürətli yaşam ritmi və yüksək həyat xərcləri şəhər sakinlərində emosional gərginlik, tükenmişlik və depressiya hallarının artmasına səbəb ola bilər. Eyni zamanda, şəhərlərdə psixoloji dəstək resursları (psixoloq, psixoterapevt və s.) daha əlçatan olsa da, bu xidmətlərdən istifadə səviyyəsi bəzən aşağı olur, çünki insanlar problemlərini bölüşməkdə çətinlik çəkirlər.

Təhsil və informasiya imkanları

Şəhərlərdə təhsil və informasiya əldə etmək imkanları daha genişdir. Müxtəlif məktəblər, universitetlər, kurslar və kitabxanalar şəhər mühitini intellektual inkişaf üçün əlverişli edir. Bu, fərdin daha çox seçim azadlığına və sosial mobilliyə sahib olmasını təmin edir. Kənd yerlərində isə təhsil və informasiya

ya mənbələri məhduddur. Bu məhdudiyət gənclərin potensialının tam reallaşmasına mane ola bilər. Lakin son illər texnologiyanın inkişafı və internetin kəndlərə qədər yayılması bu fərqləri tədricən azaldır.

Mədəniyyət və asudə vaxtın təşkili

Şəhərlərdə mədəni həyat daha zəngindir: teatrlar, kinoteatrlar, sərgilər, kütləvi tədbirlər və digər mədəniyyət ocaqları mövcuddur. Bu isə insanların sosial və estetik ehtiyaclarını qarşılamağa imkan verir. Kəndlərdə isə asudə vaxtın təşkili daha çox təbiətə bağlı və ənənəvi formalar üzərində qurulmuşdur - ailəvi gəzintilər, məclislər və ya kənd məscidi, klubu ətrafında toplaşmalar.

Təhlükəsizlik və sosial nəzarət

Kəndlərdə sosial nəzarət güclüdür - insanlar bir-birini daha yaxından tanıyır, bu isə həm sosial davranışları tənzimləyir, həm də müəyyən məhdudiyətlər yaradır. Bəzən bu, fərdi azadlığın pozulması kimi də qəbul oluna bilər. Şəhərdə isə fərdin davranışı daha az nəzarət altındadır, bu da həm azadlıq, həm də sosial məsuliyyətsizlik gətirə bilər. Şəhər və kənd həyatı arasında mövcud olan sosial və psixoloji fərqlər, insanların həyat tərzinə, münasibətlərinə və rifah səviyyəsinə birbaşa təsir edir. Hər iki mühitin özünəməxsus üstünlükləri və çatışmazlıqları var və bu fərqliliklər fərdin şəxsi dəyərləri, ehtiyac-

* 1960-cı illərdə kənd əhalisi 47-50 % civarında ikən, son illərdə bu göstərici davamlı şəkildə azalıb.

Urbanizasiya trendləri və iqtisadi bərabərsizlik

* Bakı metropol bölgəsi ölkə iqtisadiyyatında əsas rol oynayır: ümumi ÜDM-nin təxminən 70-77 % bu regionun payına düşür.

* Kəndlərdə məşğulluğun 40 % i kənd təsərrüfatı sektorundadır, lakin bu sektor ÜDM-in cəmi 5.7 %-ni verir - bu da kəndlə şəhər iqtisadiyyatı arasındakı uçurumu göstərir.

Sosial rifah və həyat səviyyəsi

2023-cü ildə şəhər əhalisinin aylıq orta gəliri kənd əhalisindən təqribən 7.5% yüksək idi; bu zaman orta fərd gəliri 343 AZN civarındadır - minimum yaşayış səviyyəsi isə 246 AZN-dir.

Kənd yerlərində su və qazla təminat səviyyəsi şəhərə nisbətən aşağıdır: 76 % evdə çılrağ su, 82 % qaz bağlantısı mövcuddur, Bakı kimi şəhərlərdə isə bu göstəricilər demək olar ki 100 %-dir. Şəhər və kənd mühitləri arasında demografik, iqtisadi, sosial və psixoloji səviyyələrdə ciddi fərqlər mövcuddur.

Urban mühit daha yüksək gəlir və xidmət imkanları təklif etsə də, təcrid, stress və anonimlik riski yaradır. Kənd mühiti daha güclü sosial dəstək və ənənəvi mədəni dəyərlərə zəngindir, eyni zamanda infrastruktur və xidmət yetersizliyi problemləri mövcuddur.

Ayşən Vəli

Tarixi realıq ondan ibarətdir ki, heç zaman Rusiyanın münasibətləri səmimi dostluq üzərində qurulan müttəfiqi olmayıb. Buna Rusiyanın özü də maraq və cəhd göstərməyib. Nədən ki, Rusiyanı idarə etmiş çarlar, o cümlədən yalnız gecələr insan ovu həyata keçirmiş İvan Qrozni, fahişə və seks simvolu ikinci Yekaterina, birinci Pyotr, ikinci Aleksandr və nəhayət indiki dövrün liderləri hesab edirlər ki, Rusiya ilə bərabərhüquqlu tərəfdaş dövlət ola bilməz, Rusiyanın yalnız təsiri altında ola biləcək dövlət ola bilər. Həm də özləri iddia edirlər ki, "Rusiyanın yalnız iki müttəfiqi var, ordu və donanma". Bu baxımdan rus şovinistləri tarixən başqa xalqlara yuxarıdan aşağı baxıblar, müstəqil mövqə sərgiləməyə çalışan xalqlar arasında kütləvi qətləmlər törətməklə susdurmağa çalışıblar. Xüsusilə də, qonşu dövlətlərə və xalqlara, eləcə də heç zaman Rusiyanın işğalçılıq siyasəti ilə barışmayan və daim mübarizə aparan Azərbaycan xalqına qarşı dəhşətli vəhşiliklər törədiblər. Nəticədə minlərlə azərbaycanlı rus kriminal-terrorçu dəstələri tərəfindən öldürülmüş, yaşayış məskənləri dağıdılıb, viran edilib. Təkcə bir faktı qeyd etmək lazımdır ki, 1806-cı ildə Qarabağ xanı İbrahim xan Şuşa yaxınlığındakı Xanbağında rus mayoru, "alkaş" ləqəbli Lisaneviçin dəstəsi tərəfindən 78 nəfərdən ibarət olan ailə üzvləri ilə birlikdə qətlə yetirilmişdir. Bu cür amansız qətləmlərlə yanaşı, rus gerizəkəli kazak dəstə başçıları ermənilərin Azərbaycan ərazilərinə köçürülməsini təşkil etmiş, eyni zamanda Azərbaycanın iki yərə parçalanmasının əsas müəllifi olmuşlar.

Baş cəlladın çara ünvanladığı məktub

Diqqətçəkən məqam ondan ibarətdir ki, Azərbaycanın iki yərə bölünməsinin əsas layihəçisi, Rusiyanın tanınmış yazıçısı, siyasətçisi Aleksandr Sergeyeviç Qriboyedov olub. Əslində, söz, sənət adamı rəhmdil olmalı, humanist, xeyirxah mövqeyi ilə seçilməli, insan həyatına, onun yaşayışına xüsusi önəm verməlidir. Bu özünü yazıçı kimi təqdim edən Qriboyedov soyadlı məxluq isə imperiya siyasətinə qarşı getməyib, əksinə, fəallığı ilə onu bir qədər də inkişaf etdirib.

Aleksandr Qriboyedov "Türkmənçay" müqaviləsinin hazırlanmasında və Qacarlarla danışıqların aparılmasında, eləcə də yazılan sənədlərin redaktor işinin aparılmasında əsas iştirakçı olub. Müqavilə tam şəkildə onun tərəfindən hazırlanıb və yazılıb. Hətta Qriboyedov müqavilədə ermənilərin də maraqlarını nəzərə almağı unutmayıb. Bunu Paskeviçin çara yazdığı məktubda da qeyd olunur. Baş cəllad çara ünvanladığı məktubunda bildirir ki, "Türkmənçay" müqaviləsinə 12, 14 və 15-ci bəndləri məhz Qriboyedov özü əlavə edib. "Türkmənçay" müqaviləsinin 15-ci maddəsi bütünlüklə ermənilərin xeyrinə yenidən yazılmışdır. (Sir Percy Sykes, A History of Persia, c.II, London, 1921, s. 314)

Bununla yanaşı Qriboyedov Azərbaycanın zəngin yeraltı və yerüstü sərvətlərinin Rusiya müstəmləkəçilərinin malı etmək məqsədilə 1827-ci ildə "Təlimat layihəsi" adlı sənəd hazırlamışdır. Layihəyə ruslarla yanaşı gürcü və ermənilərin cəlb edilməsi nəzərdə tutulsa da, azərbaycanlılar nəzərdə tutulmamışdır. Bu da Rusiyanın Qacar dövlətindəki səfiri Qriboyedovun Azərbaycana, azərbaycanlılara qarşı düşmən münasibətinin göstəricisi idi. Lakin onun düşmən fəaliyyəti həyatının itirilməsi ilə nəticələndi. Qacarlar dövlətinin Rusiyanın işğalçılıq siyasə-

Konstantin Zatulinin həyasızlığı haradan və nədən qaynaqlanır?

tinə etiraz edən insanları Rusiyanın səfirliyinə hücum edirlər və səfiri, eləcə də ermənilərin himayədarı Aleksandr Qriboyedov öldürülür. Yazılı məlumata görə, qəzəbli insanlar Qriboyedovun cəsədini o dərəcədə tanırmaz hala salırlar ki, uzun müddət onun kimliyini müəyyənləşdirmək mümkün olmur. Nəhayət, əynindəki səfir mundirinin hissələri və boyun nahiyəsində olan çapıq izləri ilə onun cəsədini tanımaq mümkün olur.

Maraqlıdır ki, Aleksandr Qriboyedovun öldürülməsindən ermənilər dərin sarsıntı keçirmiş və bir neçə həftə onu din ayinlərlə yadd etmişlər. Təbii ki, bu, səbəbsiz deyildi, ermənilərin əsas dayaqlarından olan Qriboyedov o dünyaya yola salınmışdır. Bununla da Qriboyedov vasitəsi ilə ermənilərin maraqlarına uyğun həyata keçirilməsi planlaşdırılan bir sıra tərxiatlar və terror planları alt-üst olmuşdur. Bu gün də ermənilər Aleksandr Qriboyedovu dərin hüznə yad edirlər. Hətta adına küçə və meydanlar verib, haqqında kitablar yazıblar. Ermənilərin əsas terrorçu ideoloqlarından sayılan Zori Balayan "Ocaq" kitabında A.Qriboyedovu tərifləyir "1828-ci ildə məşhur "Türkmənçay" müqaviləsi olmasaydı, Qriboyedov və Abovyan olmasaydı, rus əsgərləri olmasaydı, bu gün müasir kənd və şəhərlərə çevrilən yüzlərlə yeni yaradılan erməni ocaqları olmayacaqdı. Təkcə son onillikdə (60-70-ci illərdə) və-tənə iki yüz mindən çox erməni köçmüşdür".

lər və digərləri yenə də milli qarşıdurmalar yaratmağa, qırğınlar törətməyə çağıran fəaliyyət yolu tuturlar. Təbii ki, bu məxluqları separatçı çağırışlarla çıxış etməyə qaranlıq dairələr məcbur edir. Hansı ki, həmin qaranlıq dairələrin bir ucu Kremlə gedib çıxır. Rusiya Dövlət Dumasının MDB işləri, Avrasiya inteqrasiyası və həmvətənlərlə əlaqələr üzrə Komitəsi sədrinin birinci müavini ermənipərəst Konstantin Zatulinin öz ağılı ilə Azərbaycana qarşı hədyanlara səsləndirə biləcəyi inandırıcı deyil. Çünki birincisi, hansısa məmurun Putinin iradəsindən kənar dövlətlərarası münasibətlərə xələl gətirə biləcək fikirlər səslənməsi mümkünsüzdür. İkincisi, Zatulini V.Putinin şeriki Dmitri Medvedevin rəhbərlik etdiyi "Vahid Rusiya" partiyasından Rusiya Federasiyası Dövlət Dumasının deputatı seçilib. Bu səbəbdən "Vahid Rusiya" partiyasının hər bir üzvü, o cümlədən Zatulini razılaşdırmadan siyasi bəyanatlar və çağırışlarla çıxış etməsi inandırıcı görünür. Düzdür, Zatulini kimi zati-qırıq məxluqun müəyyən sərəmələmələrinin arxasında deputata qayırdığı Soçi şəhərindəki varlı ermənilərin xüsusi tapşırıqları olur. Məhz Soçi şəhərindəki erməni milyonçularının tapşırıqları ilə Zatulini Qarabağdakı erməni separatçılara dəstəyini nümayiş etdirən açıqlamalarla çıxış edib, müsahibələr verib. Əslində, bu əndərəbadi miki ayaqlı məxluq Azərbaycan əleyhinə şovi-

nist bəyanatlar səsləndirməsi yeni deyil. Dəfələrlə ölkəmizlə bağlı eyni mövqeyi nümayiş etdirib, hətta vaxtilə işğal altında olan Qarabağa qanunsuz səfər də edib. Məhz bu əməlinə görə Azərbaycan onu "arzuolunmaz şəxs" elan edib. 2019-cu ildə Zatulini Qarabağa səfər edib və Azərbaycan əleyhinə bəyanatlar səsləndirmişdir.

Zatulini ulduza hürən köpək rolunda çıxış edir

Ulduzə mənətsiz yərə hürən köpək kimi davranış sərgiləyən Zatulini anti-Azərbaycan xarakterli, aqressiv bəyanatlar səsləndirməklə erməni lobbisindən aldığı maliyyə vəsaitlərinin məbləğini artırılmasına çalışır, istəyinə də nail olur. 2023-cü ilin sentyabrında Yunanıstanın paytaxtı Afinada özünə aldığı malikanənin pulunu erməni milyonçusu Karen Saakyan ödəmişdir. Soçi şəhərində "Brezi" adlı restoran erməni lobbisi tərəfindən Zatulini hədiyyə edilib.

Erməni lobbisi tərəfindən verilən hədiyyələrin bol olması və maliyyə yardımlarının məbləğini artırılması üçün Zatulini dərindən qabıqdan çıxır. Hətta Zatulini Qarabağdakı erməni separatçıların müdafiəsinə qalxıb, onların Bakıda keçirilən məhkəməsi ilə bağlı sərəmə ifadələr səsləndirir. Hətta bu üzdənirəq məxluq kriminal-terrorçu dəstənin başçıları olmuş Bako Saakyanı, Arkadi Qukasyanı, Artunyayı, Vardanyanı şəxsi dostu adlandırır. Bildirir ki, guya separatçılar günahsızdılar. Halbuki, sözügedən separatçılar məhkəmə prosesində cinayətlərini etiraf ediblər. Ancaq bu üzdənirəq ünsür anlamır ki, artıq Qarabağ problemi mövcud deyil, Azərbaycan öz gücü və qüdrəti hesabına Qarabağ munaqişəsini bitirib və ərazi bütövlüyünü təmin edib. Anlamalıdır ki, Azərbaycanın üçrəngli bayrağı Xankəndidə, Şuşada, Əsgəranda, Xocalıda, Laçında, Kəlbəcərdə, Zəngilanda və digər ərazilərimizdə dağalanır. Bundan sonra heç bir güc və qüvvə o yerlərə göz dikə bilməz. Xalq-hakimiyyət birliyi hesabına, torpaqlarımıza göz dikənlərin, yenidən separatçılığa meyil edənlərin gözünü tökər və məhv edərək. Bunu qanmazlığa qoyan K.Zatulini və dalını söykədiyi qaranlıq dairələr, o cümlədən də Soçidəki erməni lobbisi yaxşı anlamalıdır. Müsbət haldır ki, Ermənistandakı hakim zümərə Zatulini və onların havadarları kimi düşünmürlər. Dərk edirlər ki, adi bir səhv dövlətçiliklərinin itirilməsi, mövcudluqlarının məhv olması ilə nəticələnmə bilər.

İLHAM ƏLİYEV

Bir hilal, bir ulduz, üç rəng

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

**Vurulmuş tərtəmiz alından, uzanmış yatıyor
Bir hilal uğruna, ya rəbb, nə günəşlər batıyor...
(Mehmet Akif Ersoy)**

Bəlkə də dünyanın hansısa ölkəsində bayraq sadəcə simvoldur, dövlət rəmzidir, amma bizim üçün onun yeri, anlamı, mahiyyəti başqadır. Bayraq, onun uğrunda ölənlər atalarımızın, ərlərimizin, oğullarımızın, qardaşlarımızın qanıdır. Azərbaycan bayrağı bizim tariximiz boyunca verdiyimiz qurbanların, döyüşdüyümüz savaqların, qazandığımız qələbələrin - ümumilikdə müstəqillik mübarizəmiz zamanı tökülən qanların simvoludur. Bayraq şərəfdir, ləyaqətdir, bölünməz Vətən deməkdir.

Bayraqları bayraq edən...

Elə dəyərlər var ki, insanların eyni məqsəd ətrafında birləşdirərək kütləni millət edir, fərdləri cəmiyyət edir. Elə dəyərlər var ki, "mən" anlayışını "biz" anlayışına çevirir. Əgər bu dəyərləri cəmiyyətdən uzaqlaşdırsaq, o cəmiyyət yenə kütlə olacaq. Tariximizə nəzər saldıqda bunu çox açıq şəkildə görürük, milli-dini dəyərlərimizi formalaşdıran, bizi "biz" edən bu dəyərlər, xalq olaraq bu günləri görməyimizi təmin edən ən mühüm ünsürlərdir.

Bu dəyərlər milli varlığımızın xəmiridir. Bizi millət olaraq yaşadan, yolumuzu işıqlandıran, böyük məqsədlərə çatmağımıza imkan verən, qələbə bəxş edən bu dəyərlərə sadıq olduğumuz üçün bu gün millət, xalq olaraq bir-birimizə bağlı qala bilmişik. Bunlardan məhrum olan xalq zaman keçdikcə millət kimi keyfiyyətini itirir, tarixdən yox olur. Bu dəyərlərə ürkəndən bağlı olmayan, lazım gələndə canını və malını belə vətəni, bayrağı qorumaq üçün

türk dünya tarixinin ən qədim və müqəddəs qırmızı bayrağını Türkiyə Cumhuriyyətinin dövlət bayrağı kimi əbədi olaraq rəsmiləşdirdi.

Sovet Azərbaycanının bayrağı əvvəlcə bütövlüklə al-qırmızı rəngdə idi. Bu bayraq Sovet Azərbaycanının rəmzi kimi ilk dəfə 1920-ci ildə qəbul edildi. Bayrağın sol yuxarı küncündə sarı aypara və ulduz vardı. 1937-ci ildə latın hərfləri ilə AzSSR qızıl oraq və çəkicini alt hissəsinə əlavə edildi, amma 1940-cı ildə latın əlifbası ilə yazılan hərflər Kiril əlifbası ilə əvəzləndi. Azərbaycan SSR-in

deyə nələ çəkdi" misalı boşuna var olmayıb. Xan qızının Cənnət Bağında inləyən bülbul hekayəsini xatırlayın... Vətəne sahib olmaq lazımdır, amma vətənin olması yetərli deyil. Vətəndə istiqlal, azadlıq olmalıdır. Vətən azad olmalıdır, o azadlıq üçün əsrlər, minilliklər boyu nə qurbanlar verdik, nə əzablar çəkdik...

Al qırmızı bayraqdan 3 rəngli yenilməz...

İlk dəfə üçrəngli bayraq ideyasını Azərbaycan istiqlaliyyətinin ideoloqlarından olan Əli bəy Hüseynzadə gündəmə gətirib. Amma Cümhuriyyətin ilk bayrağı ay-ul-

bayrağının axırıncı versiyası 7 oktyabr 1952-ci ildə qəbul edildi. Bu, aşağı hissəsində horizontal göy zolaq olan SSRİ bayrağı idi. SSRİ süquta uğrayanaqədər bu bayraq Azərbaycanın rəsmi dövlət rəmzi oldu. 1991-ci ildə, müstəqilliyimizin bərpasından sonra Azərbaycan Respublikasının dövlət bayrağı 3 rəngli hazırkı bayrağımız oldu.

3 rəng, 3 amal

Bayrağımız bərabər enli üç üfüqi zolaqdan ibarətdir. Yuxarı zolaq göy, orta zolaq qırmızı, aşağı zolaq isə yaşıl rəngdədir. Qırmızı zolağın ortasında bayrağın hər iki üzündə ağ rəngli aypara ilə səkkizguşəli ulduz təsvir edilib. Bayrağın eninin uzunluğuna nisbəti 1:2-dir.

Bayrağın ilk rəngi olan mavi rəng Azərbaycan xalqının türk mənşəli olmasını bildirir, çünki mavi rəng türkçülük ideyası ilə bağlıdır. Türklərin göy rəngə üstünlük verməsi ilə bağlı müxtəlif izahlar da mövcuddur. Orta əsrlərdə islam dinində olan türkdilli xalqların yaşadığı ərazilərdə saysız-hesabsız qədim abidələr də tikilib və bu abidələrin əksəriyyəti göy rəngdə olub. Bu baxımdan göy rəng, həm də simvolik mənə daşıyır. Göy rəng XIII əsrdə Elxanilər dövrünün əzəmətini, onların zəfər yürüşlərini əks etdirirdi.

Əzəmətli bayrağımızın ikinci rəngi olan qırmızı rəng müasir cə-

miyyət qurmaq, demokratiyanı inkişaf etdirmək, bir sözlə müasirləşməni, inkişafa istəyi ifadə edir. XVIII əsrin sonlarında Fransa Burjua inqilabından sonra kapitalizmin inkişafı ilə bağlı Avropa ölkələrində böyük irəliləyişlər baş verib. Həmin dövrdə proletariyatın kapitalizm quruluşuna qarşı mübarizəsi olub. Bu illərdə qırmızı rəng Avropanın simvoluna çevrildi. Bayrağımızdakı qırmızı rəng həm də bizim mübarizliyimizin, dönməzliyimizin, qorxmazlığımızın simvoludur. Bayrağımızın 3-cü rəngi olan yaşıl islam sivilizasiyasına, islam dininə mənsubluğumuzu, həmçinin yenidən dirçəlişi ifadə edir.

"göydə yeni aypara görünən zaman bizim üçün üsyanda qurtuluş gecəsi olacaq" sözlərini xatırlayın. Xürrəmilər, ayparanı yenidən doğulmaq, dirçəliş kimi xarakterizə edirdilər. Bəlkə də bayrağımızda onun təsviri tarixin həmin dərinliklərinə qaynaqlanır.

Aypara həmçinin Bizans imperiyasının paytaxtı Konstantinopolun gerbi olub. Türklər 1453-cü ildə həmin şəhəri aldıqdan sonra həmin gerb Osmanlı İmperiyası tərəfindən islam dininin bir rəmzi kimi qəbul edilib və həmin dində olan başqa xalqlara da keçib. Bayrağımızın üzərindəki ayparanı buna görə türk xalqlarının simvolu kimi də xarakterizə edirlər. Səkkizguşəli ulduzun mənasına gəlinə bu, "Azərbaycan" sözünün əski əlifbada yazılışı ilə bağlıdır. Belə ki, əski əlifbada "Azərbaycan" sözü səkkiz hərflə yazılıb.

Tarixçilər həmçinin səkkizguşəli ulduzun mənasını belə açıqlayır: türkçülük, islamçılıq, çağdaşlıq, dövlətçilik, demokratiklik, bərabərlik, azərbaycançılıq və mədəniyyətçilik. Azərbaycan bayrağında ulduz Azərbaycan memarlıq üslubunda

Ayparanın tarixində Babək Xürrəmi izi

Qırmızı rəngin üzərində ortada aypara və səkkizguşəli ulduzun təsviri verilib. Tarixçilərin bildirdiklərinə görə, Xalq Cümhuriyyəti tərəfindən üçrəngli bayraq dövlət bayrağı kimi qəbul olunanda orada rənglərin nəyi ehtiva etdiyi göstərilərsə də, aypara və səkkizguşəli ulduzun mənaları açıqlanmayıb. Bayrağın üzərindəki aypara və səkkizguşəli ulduzun mənaları barədə müxtəlif fikirlər var. Babək Xürrəminin

geniş istifadə olunub və səkkizguşə-səkkiz türk xalqının simvolu kimi tarixə işlənir.

Başqa bir izaha görə Ay (qəməri) təqvimisi islam ölkələrində geniş istifadə olunduğundan Ay təqvimində tarixdə "Türk dövrü" kimi qalmış bir təqvim yaradılır. Ay fazalarının təkrarlanması müddətinə uyğunluq üçün təqvimdə hər səkkiz ildə üç dəfə (2, 5 və 7-ci illərdə) ilin axırıncı ayı olan Zil-həccəsinə 30-cu gün əlavə edilirdi. Bayrağımızdakı aypara işarəsinin buradan qaynaqlanma ehtimalı da istisna edilmir.

Lalə Mehralı

qurban verməyə hazır olmayan bir cəmiyyət necə var ola bilər?

Bu yolda xalqımızın qəlbində dərin kök salan dəyərlərin ən başında vətən sevgisi, bayraq sevdəsi dayanır. Bayraq bizim qırmızı xəttimiz, alınmaz qalamızdır. Uğruna can verilən, yolunda qanlar tökülən 3 rəngli bayrağımız günümüzə qədər keçdiyi məşəqqətli yollardan sonra yenə əzəmətlə dalğalanır.

Vətən sevgisi elə bir hissdır ki, bu hiss tək insanlarda deyil, digər canlılarda da var. "Bülbulü qızıl qəfəsə saldılar, yenə vətən-vətən

duzlu, al-qırmızı bayraq idi. Bu bayrağı tariximizdə ilk dəfə Babək Xürrəmi qaldırmışdı. Babəkin qaldırdığı qırmızı bayrağı qəhrəman Azərbaycan oğulları tarix boyu daha bir neçə dəfə dövlət bayrağı kimi dalğalandırdılar. Bu bayraq Səfəvilər İmperiyası dövründə bir daha ucaldı, 1908-ci ildə Cənubi Azərbaycan inqilabından sonra yaranan Azərbaycan Dövlətinin bayrağı kimi qəbul olundu. Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin ilk rəsmi dövlət bayrağı oldu. Və nəhayət 1923-cü ildə Mustafa Kamal Ata-

"Yazışmalar qeyri-qanuni formada əldə olunan sübutlar sayılmır"

Hüquqşünas mühüm məqamlara aydınlıq gətirdi

"Qanunla icazə verilən hallardan başqa, gizli yolla əldə edilmiş səs və ya video yazılardan sübut kimi istifadə oluna bilməz". Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında Hüquqi-Sosial Yardım və Maarifləndirmə İctimai Birliyinin sədri Fariz Əkbərov deyib. Fariz Əkbərov sözlərinə belə davam edib: "Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 63-cü maddəsinə əsasən ədalət mühakiməsi həyata keçirilərkən qanunu pozmaqla əldə edilmiş sübutlardan istifadə oluna bilməz. Buna görə də heç bir sübutun məhkəmə üçün qabaqcadan müəyyən edilmiş qüvvəsi yoxdur. Sübutların əldə edilməsi zamanı qanunvericiliyin tələblərinin pozulması aşağıdakı formada baş verə bilər:

- sübutların qanunla nəzərdə tutulmayan sübutetmə vasitələri ilə əldə edilməsi;
- sübutların əldə edilməsinin prosessual qaydalarının pozulması;
- qanunsuz yolla əldə edilmiş məlumatların sübut kimi işə cəlb edilməsi.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 32-ci maddəsinə əsasən hər kəsin şəxsi toxunulmazlıq hüququ vardır. Öz razılığı olmadan kimsənin şəxsi həyatı haqqında məlumatın toplanılmasına, saxlanılmasına, istifadəsinə və yayılmasına yol verilmir. Qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, heç kəs onun xəbəri olmadan və ya etirazına baxmadan izlənilə bilməz, video və foto çəkilişinə, səs yazısına və digər bu cür hərəkətlərə məruz qoyula bilməz.

Hər kəsin yazışma, telefon danışığı, poçt, teleqraf və digər rabitə vasitələri ilə ötürülən məlumatın sirlərini saxlamaq hüququna dövlət təminatı verir. Bu hüquq qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada cinayətin qarşısını almaqdan və ya cinayət işinin istintaqı zamanı həqiqəti üzə çıxarmaqdan ötrü məhdudlaşdırıla bilər.

Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 95-ci maddəsinə görə elektron və digər daşıyıcılar üzərində səs və ya video yazılar təqdim edən və ya onların tələb olunması barədə vəsatət qaldıran şəxslər həmin yazıların nə vaxt, kim tərəfindən və hansı şəraitdə yazılmasını göstərməyə

borcludur. Qanunla icazə verilən hallardan başqa, gizli yolla əldə edilmiş səs və ya video yazılardan sübut kimi istifadə oluna bilməz.

Yalnız əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri "Əməliyyat-Axtarış fəaliyyəti haqqında" qanunun 10-cu maddəsinə görə məhkəmə qərarı əsasında telefon danışığına qulaqasma, texniki rabitə kanallarından və digər texniki vasitələrdən informasiyanın çıxarılması, insanların güdülməsi, əşya və sənədlərin tədqiqi kimi əməliyyat-axtarış tədbirləri tətbiq edə bilərlər. Şəxsi yazışma məlumatları yalnız onların ünvanlandığı şəxslərin razılığı ilə açıq məhkəmə iclasında açıqlana bilər. Göstərilən qaydalar şəxsi xarakterli məlumat daşıyan səs və video yazıların tədqiqində də tətbiq olunur. İki tərəf arasında olmuş yazışmalar qeyri-qanuni formada əldə olunan sübutlar sayılmır".

Ayşən Vəli

"SƏS" qəzetinə abunə kampaniyası davam edir!

«SƏS» QƏZETİNƏ
ABUNƏ OLMAQ İSTƏYƏNLƏR
AŞAĞIDAKI YAYIM
ŞİRKƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏ
SAXLAYA BİLƏRLƏR

1. Azərpoçt Poçtdaşıma Mərkəzi – 0125984955, 0552004544
2. Azərmətbuat Yayım MMC – 0124411991, 0124404694
3. Səma Mətbuat Yayım – 0125940252, 0503336969
4. Pressainform MMC – 0125115191, 0504560835, 0553156002
5. Qaya Mətbuat yayım – 0125667780, 0502352343
6. Ziya LTD – 0124977696, 0503067744

1 nüsxə 1 aylığı 13.20 AZN

6 aylıq 79.20 AZN

1 illik 158.40 AZN

ABUNƏÇİLƏRİMİZİN
XİDMƏTİNDƏYİK
Müraciət, şikayət, yazı,
təbrik və başsağlıqlarımızı
dərc etməyə hazırıq!

Qızıl və gümüş sürətlə bahalaşır...

Nyu-Yorkun COMEX əmtəe birjasında qızılın bir troya unsiyasının qiyməti 10,8 dollar artaraq 3 347,5 dollar təşkil edib. SİA xəbər verir ki, gümüş isə 0,03 dollar artaraq 38,14 dollara bərabər olub.

Erməni rəqibini üstələyib Avropa çempionu oldu!

Azərbaycan boksçusu Əminə Tağı (50 kq) Serbiyanın Novi Pazar şəhərində yeniyetmələr arasında keçirilən Avropa çempionatının finalında ermənistanlı Amest Afrikanı məğlub edərək qızıl medala yiyələnib. SİA xəbər verir ki, o, rəqibinə 4:1 (29:28, 29:28, 29:28, 27:30, 30:27) hesabı ilə qalib gələrək fəxri kürsünün ən yüksək pilləsinə qalxıb və şərəfinə Novi Pazarda Azərbaycan himni səsləndirilib.

Digər qız boksçularımızdan Cəmilə Muradlı (52 kq),

Fidan Bəkerova (63 kq), Səma Abbasova (66 kq) gümüş, Aylin Nəzərova (46 kq), Güler Hüseynova (48 kq) və Zəhra Məmmədova (54 kq) bürünc medal qazanıblar. Beləliklə, qızlardan ibarət millimiz Avropa birinciliyini 1 qızıl, 3 gümüş və 3 bürünc medalla başa vurub.

Baş redaktor:
Bəhruz Quliyev

Ünvanımız:
Bakı şəhəri,
Üzeyir Hacıbəyli
küçəsi, 66.

Şəhadətnamə: № 022492
<http://www.ses-news.az>
<http://www.sesqazeti.az>
E-mail: ses@sia.az

"ƏLİNCƏ" AZƏRBAYCAN XEYRİYYƏ CƏMİYYƏTİNİN ORQANI.
QƏZET 1991-Cİ İL
YANVARIN 11-DƏN ÇIXIR
Tel: 598-33-90
Faks: 493-11-62

Redaksiyanın mövqeyi
ilə müəllifin mövqeyi
üst-üstə düşməyə bilər.

Qəzet bazar və
bazar ertəsindən
başqa hər gün
nəşr olunur

Tiraj: 3000